

«Культурний центр» за залізною завісою

Семен ПОГОРІЛИЙ

Цього року виповнюється 1030 років Хрещення руського (українського) народу Київської Русі. Українці світу разом з Україною відзначають пам'ятну дату.

Об'єднання віруючих Українських Церков у Москві вирішили провести 24 липня, в день іменин київської княгині Ольги, урочистий Молебень. Богородська єпархія Української Православної Церкви Київського Патріархату (УПЦ КП), Об'єднання вірян Української греко-католицької церкви (УГКЦ) м. Москви, українські громадські організації звернулись до адміністрації Культурного Центру України (КЦУ) з пропозицією провести Молебень у приміщенні центру на Арбаті.

Генеральний директор Культурного центру В. Юрченко 14 липня, після погодження з Державним управлінням справами Адміністрації Президента України (ДУС), якому підпорядкований центр, повідомив митрополита Богородського Адріана про можливість проведення Молебню в КЦУ. Надалі жодних повідомлень і застережень від адміністрації центру не було.

24 липня митрополит УПЦ КП Адріан Богородський зі своїм духовенством та священник Об'єднання вірян УГКЦ отець Василь з віруючими прийшли до КЦУ і... не побачили входу до центру. Вхід наглухо закривала розмальована графіті залізна завіса з приліпленим папірцем: «Сьогодні, 24 июля 2018 года, Центр будет закрыт для посетителей. Приносим свои извинения. Администрация».

В таких випадках зазвичай кажуть: і сміх, і гріх. Те, що побачили люди, не вкладалося в голову і не відповідало здоровому глузду: праворуч і ліворуч від іржавої завіси у приміщеннях КЦУ працювали орендарі — ресторан, магазин іграшок, кондитерська (на місці Української книгарні). Жінка, яка була свідком операції «Залізна завіса», розповіла, що завісу спустили з гарячковою поспішністю за дві години до молебня і відмивали її від графіті, а співробітники центру проходять в приміщення через ресторан. Вікна на поверхах центру були напіввідчинені і в деяких кімнатах помітили освітлення. Виходить так, що по той бік завіси знаходились люди, які нібито тримали оборону. Внизу сподівались, що хтось вийде і пояснить ситуацію — але намарно.

Оттак залізна завіса стала фоном для фотосесії, а молебню в КЦУ не відбулося.

24 липня 2018 р. Москва

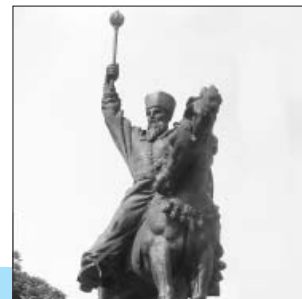

НЕ ТІЛЬКИ ЦЕРКОВНЕ ПИТАННЯ

2-3

ГЕЙ, ВЕРНИСЯ, САГАЙДАЧНИЙ!

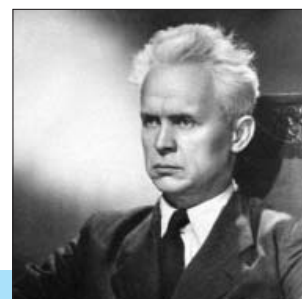
4

СІМЕЙНИЙ АЛЬБОМ

8

МИТЕЦЬ І ЧАС

10

ВІТАЄМО БОРИСА ДОВГАНЯ!

14

400-річчя походу Запорізького козацтва на Москву — військової операції, яку очолював гетьман Петро Сагайдачний

400 років тому, влітку й восени 1618 року українські козаки здійснили вдалий похід у Московське царство та мало не захопили його столицю

Похід відбувся в рамках війни між Запорізькою Січчю і Річчю Посполитою з одного боку і Московщиною — з іншого. Прагненням Речі Посполитої було підкорення Московського царства і приведення до царського престолу короля Владислава. Сагайдачний як досвідчений політик і військовий діяч постійно підтримував можливість отримати визнання для козаків і всієї Запорізької Січі. Тому, коли король Владислав почав чергову військову кампанію проти Московського царства, яка повинна була привести його на Московський престол, або принаймні захопити більшу частину царства й отримати стратегічну перевагу в колонізації перспективних територій і торгових шляхів, Сагайдачний виступив разом із ним і привів із собою сорок тисяч козаків.

Навесні 1618 року коронне військо Речі Посполитої на чолі з принцем Владиславом підійшло до м. Вязьма і розкинуло табір, очікуючи підходу підкріплень. Однак ні воїнів, ні грошей не надійшло, тому й більшість солдатів покинула табір. Щоб врятувати королевіча і виправити ситуацію, польський уряд звернувся по допомогу до Війська Запорозького. Після переговорів, українське командування під керівництвом гетьмана Петра Сагайдачного розробило план майбутнього походу. Оскільки за повідомленнями козацької розвідки більшість московських військ була націлена на Смоленський напрям, то Сагайдачний відкинув польський план, який передбачав рух козаків від Смоленська до Вязьми, натомість обравши шлях від Путивля прямо на Москву. Для збереження таємниці гетьман не повідомив польську сторону про свій план. Крім того, була проведена операція з відвернення уваги московських воявод від південного кордону (у травні 1618 року в районі Калуги діяв 4-тисячний козацький загін). У середині червня 1618 року Сагайдачний закінчив збирати 20-тисячне військо і розпочав похід. Протягом трьох місяців козаки подолали понад 1200 км (поляки в цей час пройшли 250 км без серйозного опору і не взяли жодної фортеці). Згідно з дослідженнями Гуржія і Корнієнка, українські полки рухалися за середньою швидкістю 15–20 км на добу. Протягом кількох тижнів українці захопили Путивль, Рильськ, Курськ, Лівни, Єлець. Під останнім до Сагайдачного приєднався загін, посланий у травні в Калугу. По дорозі він захопив міста Лебедін, Скопин, Рязьськ. Одночасно спроби Владислава (військо якого збільшилося до 25 тис.) захопити Можайськ не дали результатів. Поповнивши свої сили і визначивши через посланців місце зустрічі українського та польського військ у Тушино, український

Чотири століття тому об'єднане європейське військо, до якого входили українці на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним та вояки армії Речі Посполитої, завойовало половину тогочасної Росії та мало не захопило Москву. Український похід на Москву аж ніяк не впливав на комуністично-совдепівської “історіографії” та до насадженої нею тези про нібито братність українського та російського народів. Відтак, достеменні історичні факти про козацькі війни проти північних сусідів радянсько-комуністичні “історики” воліли не помічати. Однак у час новітньої російсько-української війни справедливість перемогла. Адже парламент нашої воюючої держави у відповідній Постанові, проект якої розробив Український інститут національної пам'яті, визначив пам'ятні дати та ювілеї, які відзначатимуть на державному рівні 2018 року. Зокрема передбачено, що 2018 року відзначаємо 1030 років з часу хрещення Київської Русі й 400 років з часу походу на Москву.

полководець продовжив похід. Був захоплений Шацьк, однак під Михайловим козаки зазнали першу невдачу. Запорізький авангард в 1 тис. осіб на чолі з полковником Милостивим мав вночі захопити місто. Однак цей план зірвався, і Сагайдачний був змушений перейти до звичної

ши при цьому опір московських ворогів. Відправившись Каширським шляхом, запорожці вже 17 вересня були в Бронниці поблизу Донського монастиря. Московити спробували розгромити загоны Українського козацтва, виславши проти них військо на чолі з Бутурліним.

ське стояло перед Арбатськими воротами Земляного валу і готувалося до штурму. Однак штурм Арбатських воріт 1 жовтня 1618 був вкрай невдалим тому, що польська шляхта не збиралася битися на смерть, до того ж двоє найманців — французьких інженерів — перебігли через несплату платні на сторону московського ворога і передали їм плани атакуючих.

Чому похід був вдалим для козаків

Переговори велися в селі Деуліно недалеко від Троїце-Сергієвої лаври. 1 грудня 1618 було підписано так зване Деулінське перемир'я. Король Владислав відмовився від своїх прав на московський престол. За цю відмову з-під влади Москви вдалося відібрати українські землі, зокрема, Чернігівську та Новгород-Сіверську (всього 29 міст). Військо Сагайдачного повернулось до України через Болхов—Орел—Севськ. Сагайдачний добре орієнтувався в тогочасній політиці і намагався надати козацтву можливість військового зростання і вдосконалення. Демонстрація сили в Московському царстві і під час облоги його столиці була переконливим аргументом для Польщі. Козацтво формувало свою політику на великих просторах Східної Європи. Відкрито виступати проти Польщі Сагайдачний не хотів, хоча ця ідея існувала і набирала вагу серед козацтва. В той момент історична ситуація складалася не на користь Польщі, але і не на користь козацтва. Османська імперія наступала з півдня, і противостати їй поодиночки не могли ні перші, ні другі. Тому єдиним правильним рішенням Сагайдачного було узгодження спільних дій з Варшавою: спочатку проти Москви 1618 року, а через три роки — проти Стамбула. І наслідком такого військового союзу став порівняно тривалий мир на обох фронтах. Козацтво ж сформувало певний політичний резерв довіри і поваги у всій Європі й зуміло нагадати шляхти про те, що без козаків Польща не зможе залишатися великою і впливовою державою.

Петро Конашевич-Сагайдачний — видатний український полководець

Декомунізація назавжди викреслила з мапи Полтави Дмитрія Фурманова — російського більшовицького пропагандиста-письменника, героя радянських анекдотів, творця брехливо-міфологізованого образу Чапаєва у літературі. Згідно з розпорядженням голови Полтавської облдержадміністрації Валерія Головка підтримано ініціативу “Просвіти” та Полтавської міської громадсько-топонімічної групи. Отож ця вулиця і транспортна зупинка у

Полтаві носить ім'я Петра Конашевича-Сагайдачного.

Перше, що зробили окупанти в анексованому Криму — демонтували пам'ятник Сагайдачному. Обурлива витівка росіян засвідчує, наскільки важливий у час гібридної війни з російським імперіалізмом символічний простір для формування єдиної громадянської нації і плекання патріотичних почуттів! Хіба не варто задуматися тим, які дотепер це вважають чимось другим?

Сагайдачний оспіваний у численних народних думах і піснях, серед яких найвідоміша — “Ой на горі жінці жнуть!”

*“А позаду — Сагайдачний,
що проміняв жінку
на тютюн, на люльку, необачний.
Гей, вернися, Сагайдачний,
Візьми свою жінку,
Віддай тютюн-люльку, необачний!
Мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька
Козаку в дорозі знадобиться!”*

Український полководець і політичний діяч, гетьман Війська Запорозького народився в родині дрібного шляхтича із Самбора на Львівщині. Початкову освіту здобув у 1589—1592 рр. у м. Самбір. У 1592—1598 рр. навчався у славетній Острозькій школі. Після завершення навчання стає запорозьким козаком. У складі козацького війська бере участь у морських походах. Вважається основоположником українських військово-морських сил (ВМС). До речі, на його честь названо корабель вітчизняних ВМС. У 1616—1622 рр. чотири рази обирають Гетьманом Війська Запорозького! Без сумніву, це свідчить про неабиякий авторитет серед козаків! Сагайдачний провів зміни війська на Січі: поділив його на сотні та полки, поновив навчання, впровадив сувору дисципліну, заборонив пити горілку під час морських походів, а за провини страчували. Очолюване ним козацьке військо захопило турецьку фортецю Кафа, звільнивши утримуваних там полонених. Відомий своїми морськими походами, під час яких козаки висаджувалися навіть у столиці Османської імперії Стамбулі.

Величезна заслуга Сагайдачного у відновленні православного єпископату та підтримці Православної Церкви в Україні. Козацтво було колективним членом Київського братства, а Сагайдачний став опікуном заснованої при ньому школи, надавав їй кошти. Під час Хотинської війни в 1621 р. отримав тяжке поранення, що стало причиною передчасної смерті.

Саме гетьману Сагайдачному присвячували свої твори українські письменники — Адріан Кашенко, Пантелеймон Куліш, Зінаїда Тулуб, Андрій Чайковський, Осип Маковей. 1994 року за мотивами оповідань письменника Спиридона Черкасенка знято художній фільм “Дорога на Січ”.

За матеріалами інтернет-джерел підготовлено
<http://borova.org/poxid-sagajdachno-na-moskvu/>
прес-центром Полтавського ОО ВУТ “Просвіта”

Пам'ятник Петрові Сагайдачному в Києві

облоги. Через десять днів Михайлов був захоплений. У районі Серпухова запорожці зустрілися з московським військом Д. Пожарського (шанованим донині росіянами). Однак російські ратники при першій сутичці з козаками розбіглися. Потім проти запорожців виступив новий воевода Г. Волконський. Він намагався перешкодити гетьманові переправитися через Оку поблизу Коломни. Однак Сагайдачний швидко оминув місто і перейшов Оку вище, здолав-

Однак український полководець несподівано атакував московські полки на марші й ущент їх розбив. Після цього Сагайдачний перейшов у Тушино, де 20 вересня з'єднався з королем Владиславом. Тим часом окремі загоны українців захопили міста Ярославль, Переяславль, Романів, Каширу і Касимов.

У вересні 1618 року українські та польські війська під проводом гетьмана Петра Сагайдачного та Я. Ходкевича взяли в облогу Москву. Українське вій-

«Подарунок» українського дипломата

Олександр ПОНОМАРІВ, професор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, член Центрального правління Всеукраїнського Товариства “Просвіта”

Кілька років поспіль після Революції гідності українців, особливо молодих, спрямовувало в непотрібне річище підкинута з Кремля гасло “Єдина країна — Єдина страна”, яке відверто пропагувало двомовність на державному рівні і яке поамайданна влада розвішала по всіх усюдах. Хоч і запізно, але гасло нарешті вилучили. Українське суспільство знову почало звикати до думки, що основою єднання, підставою перетворення населення на націю, є єдина державна мова. За всіма показниками Україна є унітарною державою, в якій переважну більшість становить корінний етнос — українці. Однак протиукраїнські сили не вгамовуються: то просторікують про поліетнічність України, то про російськомовних патріотів, то про українськомовну й російськомовну Україну.

Певна річ, не всі російськомовні — вороги України, але якщо вони патріоти, то хай нарешті докладуть зусиль і почнуть спілкуватися мовою своїх предків. Адже значна частина так званого російськомовного населення — це зросійщені українці, які стали такими не з доброго дива. Згадаймо царські укази й циркуляри про забороны української мови, суловські постанови пленумів ЦК КПРС, голодомори, депортації, коли в спустошені міста й села України навозили мешканців російського Нечорнозем’я, теорію й практику зближення мов, прискорене творення “нової історичної спільноти — радянського народу” з єдиною (звичайно ж, російською) мовою. Тож багато зросійщених українців або їхніх нащадків, навіть самі того не усвідомлюючи, є жертвами всіх цих заходів упокорення.

Якби всі керівники незалежної України по-справжньому дбали про утвердження української нації на світовій арені (як дбають, наприклад, керівники Ізраїлю), нам набагато швидше можна було б досягти цієї мети. Але влада діє нерішуче, занадто часто зважає на те, що скаже Угорщи-

на, Польща, Росія чи ще хтось із ближчих чи дальших сусідів. Активніше мусять діяти наші дипломати в різних країнах. Дипломати діють по-різному.

Ось 25 липня цього року в Укрінформі з’явилася заява посла України в Канаді Андрія Шевченка під назвою “Українська діаспора в Канаді змінює ставлення до російської мови”. Створюється враження, що один із моїх колишніх студентів начитався промов В. Путіна чи його колишньої дружини Людмили. Посол пише: “Ставлення до російської мови завжди було складною темою, проте зараз українська мова втратила монополію на патріотизм. Можна бути російськомовним кримським татаром і російськомовним патріотом України... Це матиме дуже хороші, правильні, довгострокові, здорові наслідки”. Отакої! Між іншим молоді кримські татари досить пристойно володіють українською мовою. А студенти з Донеччини й Луганщини (пригадайте, Андрію!) знали українську мову не гірше за вихідців із західних та центральних областей. Якось одна вчителька з Краматорська на Донеччині зателефонувала на радіо й порадила українським ведучим не переходити на російську мову при спілкуванні з мешканцями Сходу України, бо “в нас, — заявила вчителька, — не розуміють української мови тільки ті бандити, яких надсилає Путін, щоб вони вбивали наших дітей!”

Шановний пане дипломате, звідки маєте підстави говорити від імені всієї української діаспори в Канаді? Я бував у Канаді і спілкувався з тамтешньою діаспорою. Не думаю, що за роки Вашого послання відбулися такі кардинальні зміни в ставленні до мови країна-агресора. Такі міркування могли нав’язати Вам хвіба що перевертні, яких нам, на жаль, не бракує, і які намагаються влаштуватися десь за кордоном, зокрема й у Канаді. А щодо “хороших наслідків” спілкування в Україні російською мовою та ще й “довгострокових”, то частково вже маємо їх на окупованих теренах України. Дуже хотілося б почути від Вас спростування таких ризикованих протиукраїнських заяв. Україну може об’єднати лише єдина державна українська мова на всіх її землях.

«Причетність» митця Василя Андрушка

Галина ВОЛОЩУК, викладач кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту, просвітянка

Представники “Молодого Просвіти” Коломийського навчально-наукового інституту відвідали виставку “Причетність” відомого українського художника, скульптора, поета Василя Андрушка в Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття м. Коломиї. Василь Андрушко на вернісажі представив живопис, скульптуру, графіку, левкас. “Причетність” — назва чергової виставки Василя Андрушка. Роботи, які автор розмістив у чотирьох залах Музею, вирішив продемонструвати поціновувачам свого мистецтва на честь 65-річчя. Василь Андрушко — універсальний митець, який уміє промовляти віршами не тільки через слово, а й через дерево, камінь та фарбу. Лауреат літературної премії ім. Т. Мельничука, автор поетичних збірок “Сон вісімки”, “Брама N” та “Колаж i”, член НСХУ. Учасник багатьох всеукраїнських і

понад двадцять міжнародних виставок у Франції, Польщі, Литві, Австрії, Італії. Кращими вважає роботи: “Музики”, “День і ніч”, “Козак Мамай”, “Материнство”, “Розпач”, “Ніч, коли падали каштани”, “Людина і птах”, “Розп’яття”, “Благовіщення”, “Місячне світло”, “Зустріч”, “Той, що відпочиває”, “Ізіда”.

“Причетність до повноти буття — ознака чи критерій цінності, адже кожне ціннісне ставлення безпосередньо чи опосередковано орієнтується на повноту буття. Мої картини потрібно сприймати, відчувати і відчитувати. Власне любов — мотив виставки. Любов як причетність до повноти буття. Любов до Бога, до ближніх, до жінки, до світу та Всесвіту”, — розповів студентам про свою виставку митець. Багато говорили про сучасне життя, сучасну людину, про війну та причетність як непричетність кожного до неї — війни. Також Василь Андрушко акцентував увагу на релігійних мотивах свої полотна, адже, як вважає митець, віра людини тісно сплетена і переплетена з її долею.

Оля БОЙЧУК, пресекретар “Просвіти” Прикарпаття

У с. Липа Витвицької ОТГ Івано-Франківської області відбулася широкомасштабна патріотична акція “Яворина—2018” — вшанування пам’яті героїв старшинської школи УПА “Олені” та провідника ОУН Карпатського краю Ярослава Мельника (Роберта). Починаючи з 1988 року, в першу неділю після свята апостолів Петра і Павла, в урочище Розтока поблизу села Липа звідусіль з’їжджаються активісти, аби причаститися історією та віддати шану героям, полеглим за волю України.

Звичай організацією фестивалю займається місцева та обласна влада, та цього року лівобережна влада лягла на плечі новоствореної Витвицької ОТГ. Обласна “Просвіта” та місцевий просвітянський осередок долучилися до команди організаторів і взяли на себе музично-освітлювальний супровід від композитора та звукорежисера обласного Народного дому “Просвіта” Івана Лабача, де учасникам концертної програми були представлені Клубу обдарованих дітей, а також презентація книги спогадів Катерини Бандри, виданої просвітянським видавництвом тощо.

Загалом за два дні патріотичну акцію “Яворина” відвідали понад тисячу активістів та учасників. Фестиваль стартував із Богослужіння та Хресної дороги до цвинтаря полеглих воїків та завершився нагородженням переможців спортивних змагань та концертом патріотичної пісні. Між тим відбулися урочистості зі вшанування Ярослава Мельника біля пам’ятника в с.Липа, запалення повстанської ватри та українська дискотека, спортивні змагання з крос-фіту від ГО

Прикарпаття шанує

“Просвіта” Прикарпаття активно і творчо працює: приймає гостей у стінах Народного дому, популяризує українське слово та влаштовує фестивалі на теренах області.

“Сонячна Січ”, виставка-презентація книг та, власне, фестиваль патріотичної пісні, який зібрав учасників з багатьох регіонів України.

“Фестиваль став великою подією. Ми не очікували такого масштабу і такої кількості людей. Акція анонсувалася як захід обласного значення, а у підсумку було дуже багато колективів із різних областей та колектив з української діаспори Сербії. Тому наступного року знову плануємо бути співорганізаторами “Яворини”, але вже у трьохденному форматі. Щоб відвідувачі змогли бути присутніми на кожному із заходів фестивалю: і на Хресній дорозі, і на молодіжному концерті, на спортивних змаганнях та, власне, почути увесь смак справжньої української пісні та художнього слова, що повертає у повстанську мінувшину.

А ще приємно, що гарно працювала просвітянська вертикаль і кожен із просвітян-організаторів відповідав за свою ділянку роботи, що якраз і сприяло вдалому проведенню фестивалю”, — поділився враженнями безпосередній організатор та учасник фестивалю, в.о. голови обласної “Просвіти” Михайло Січка.

Важливо і показово, що фестиваль проходив на території, де ГО “Сонячна Січ”, якою керує голова відділу культури Витвицької ОТГ Віталій Кульпа, влаштувала Всеукраїнський національно-патріотичний та військово-спортивний вишкіл “Нескорені” для 85 дітей із 14 областей України. І ці діти мали унікальну можливість бути безпосередніми активними учасниками усіх дійств та почути змістовне сучасне бачення історії тогочасся та справжні історії провідників ОУН.

На Софійській площі столиці відбувся концерт хору “Ветеран” Першого Київського машинобудівного заводу, присвячений 250-літтю Коліївщини. Захід відбувся при підтримці ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

Хор “Ветеран” створили три роки тому. За цей час колектив встиг взяти участь у різноманітних конкурсах, що відбувалися в Українському домі, районах Київської області, вшановуючи пам’ять жертв Голодомору виступив у селищі Глеваха поблизу столиці. Хор існує завдяки підтримці адміністрації підприємства і, зокрема, директора Павла Бабінчу-

ка, який дбає про розвиток української національної культури.

Під час концерту, що тривав протягом години, самодіяльні артисти виконали українські патріотичні пісні “Ой у лузі червона калина”, “На вулиці сурма грає”, “Повіє вітер степовий”, “Козацька слава” та інші. З привітальним словом до учасників і гостей заходу виступили заступник голови ВУТ “Про-

світа” ім. Тараса Шевченка Микола Нестерчук та український політик, народний депутат України кількох скликань Олександр Гудима.

Чимало киян та гостей міста зацікавилися концертом, який допоміг згадати славні сторінки української історії.

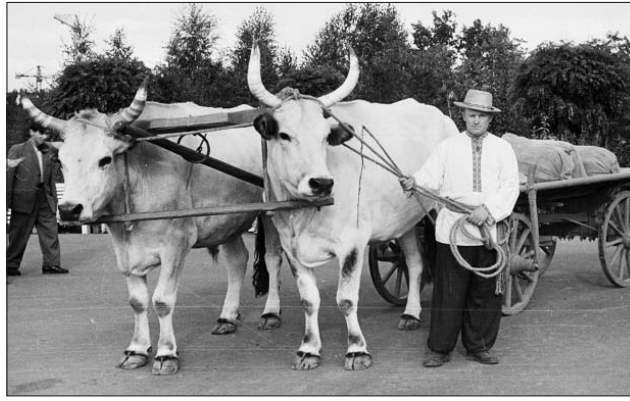
Влас. інфо
Фото Володимира КОВАЛЬЧУКА

“Життя могло минути, так і не показавши,
як смакує свіжий хліб із печі, з медом і з молоком,
щойно видоєним”.

Щасливі жінки драглиють вишні

Київ. ВДНГ. Підвода, запряжена парою волів

Дівчата миють ноги на камені (берег р. Гнилий Тікич, Чаплинка)

Чаплинка. Сільське весілля. Наречена ладно вбрана

Юрій ЄЖЕЛЬ,
фото Івана ЄЖЕЛЯ

*Тут бабусина ласка, теплий хліб на столі,
Тут дитинство і казка. Ми щасливі й малі.
Дід дровець підкидає, піч дарує тепло,
Час так швидко минає, як давно то було...*
Соломія Українець

Чаплинка — батькове рідне село на Черкащині. Я народжений в Києві, але можу сказати, що наведений епіграф сповна суголосний настрою, в який мене занурюють спогади про колишні часи, проведені на батьківській садибі.

Я їм вдячний — адже життя могло минути, так і не показавши, як смакує свіжий хліб із печі, з медом і з молоком, щойно видоєним; якою свіжою є кринична вода; що відчуваєш у вечірніх сутінках, відштовхуючись веслом від берега, стоячи в човні-довбанці. Поринаючи аж у фольклорно-містичний вимір, починаєш глибше розуміти Гоголівське бачення польоту філософа Хо-

Чаплинка. Дерев'яна Успенська церква. Рік побудови невідомий

Чаплинка. Старий човен, старий міст (не зберігся) і вид на класичне село

Капсула часу

Син знайшов в фотоархіві свого батька кілька десятків проявлених фотоплівок, відзнятих всередині минулого століття. Надрукував їх. І зрозумів, що знахідка — своєрідна капсула часу. Значна частина цих фотографій зафіксувала сцени життя і побуту села Чаплинка на Черкащині в п'ятдесятих роках минулого століття.

ми: “Все навкруги — ліси, луки, небо, долини ніби спали з розплющеними очима, приємне і м'яке відчуття підступало до серця. Це вітер чи музика?..” Подібним чином відкривався в мені цілий пласт загадкової, прихованої, хоч і каліченої віками, особливо в 1930-х роках, та все ще живої культури з вечірніми гуляннями, співами, прізвиськами “по-вуличному”, хатами-мазанками під стріхами — скромним селянським житлом із закладеною в них конструктивно-художньою довершеністю, з органічною єдністю раціонального й естетичного в бутті.

Я вдячний, що мені пощастило доторкнутися до цих явищ в реальному житті.

Та невблаганний час все це залишив у минулому. Українське село пережило трансформацію, вже немає ні батька Івана Олександровича Єжеля, ні багатьох із тих, хто допомагав пізнавати цей світ. Вони пішли у вічність, залишившись самими собою. А ти опиняєшся на самоті з власними і їхніми недоумками, які хочеться уточнити, просто поговорити про них, але вже пізно.

І ось в подібних роздумах, якогось дня знаходжу невелику картонну коробку, а в ній — понад три десятки проявлених, раніше невідомих фотоплівок, які знімав батько, їх можна датувати 50-60-ми роками минулого століття. Чому він не друкував з них

фотографії, а лише знімав і проявляв, вже залишились невідомим. Тепер кожна така відсканована плівка — ніби діалог з ним всупереч часу. Батько постає як доволі вправний фотограф, знімки якого цікаво розглядати. Фотографії багато про що розповідають, дають відчуття, як швидко змінилося життя. На них — біленькі хати під стріхами, серед інших людей — молоді батьки (в рази молодші, ніж я зараз, аж чудно дивитись), на вулицях міст їздять “Победи”, 21-ші Волги, трапляються трамваї — як у фільмах про часи другої світової, в повітрі Лі-2. Чимало світлин тогочасного Києва, декілька несподіваних зображень Куренівської трагедії, Прибалтика (батько там служив в армії в 1955-1959 роках) — з вуличками, які нагадують Блюменштрассе з відомого художнього фільму. На цих плівках з точністю і любов'ю зафіксоване сільське життя в Чаплинці на Черкащині: хати, сусіди, діти, колгоспна техніка, можливо єдине в світі зображення знищеної в 60-ті дерев'яної Успенської церкви... Надсилаю в “Слово Просвіти” близько 20 фотографій з цих плівок. Таким відголоском нашої культури не можна дати загинути. Адже це — не історія особистостей, це — історія країни.

Чаплинка. Босі робітниця в колгоспі

Київ. ВДНГ. Черга людей щоб відвідати літак-експонат АН-10

Чаплинка. Битий шлях і одновісна бричка

Інтер'єр батькової хати, яку було освячено “1899 года мая, 13 дня” — згідно написові на сволоку

Сільська хата під стріхою в с. Чаплинка (середина минулого ст.)

Жителі села Чаплинка

Маркіян Шашкевич і Йосипівка

Мова про уродженця Підлісся Маркіяна Шашкевича — священика, літератора, громадського діяча. Про близькість духовну з ним мають право говорити і близькі сусіди — сільчани Розважа, Ожидова, і мешканці Гумніська (місце його першої парохії), Новосіклів (тут він закінчив свій земний шлях 7 червня 1843 р.), Соколівки (їхній парох Володимир Кальба очолював комітет з будівництва пам'ятника М. Шашкевичу), Олеська, Підгірців, Бужка, Княжого (тут проводив богослужіння батько Маркіяна).

пензля художника: на Білій горі, що гордо височіє над очидівськими, підліськими, білокамінськими полями, стрімко здіймається у блакиті неба величний пам'ятник у вигляді 25-метрового хреста на масивному гранітному постаменті. Поставлений він з нагоди 100-річчя уродин Маркіяна: посвята відбулася 29 жовтня 1911 р. Це данина вдячності і шани земляку, який любив свій нужденний, поневолений безпросвіттям народ, і сонячними променями свого слова священика і літератора запалював у їхніх серцях віру і надію.

І відразу ж приходять на згадку його поетичні рядки, сповнені смутку і любові до малої батьківщини:

*Підлісецька горо біла!
Як тебе не бачу
Так ми тяжко, так ми сумно,
Що трохи не плачу.*

(З вірша “Підлісе”).

Ті мізерні відомості, які науковці, краєзнавці скрупульозно розшукують в різних архівах, написаних здебільшого польською мовою, дозволяють хоча б фрагментами відтворити реалії кількох десятиліть минувшини. Яка інформація дійшла до нас про Йосипівку (тогочасні Юськовичі)? А її дуже мало: бідне село, оточене звідусіль хуторами, хоча і мало дрібних власників — греко-католиків, але великими земельними угіддями володів поляк Тадей Василевський. І не тільки в Юськовичах, але і в Підліссі, Розважі, Княжого, Закомар'ї.

Невелика дерев'яна церква, збудована у 1770 р., була молитовним храмом для греко-католиків і римо-католиків. Село, що належало до Золочівського повіту Австро-Угорської імперії, було щедро засаджене тополями, ли-

пами, ясенями, яблунями, вишнями.

Якщо йти до містечка Олеська, то за якийсь кілометр від села, праворуч від узбіччя дороги, виднівся маєток шляхтичів Уруських. У густому саду росло багато горіхів, вишень, яблунь, кущів бузку. Картинна галерея і велика бібліотека свідчили про те, що їхні власники сповідували духовні цінності.

Збіднілу документальну хроніку частково компенсують письменники Роман Іваничук, Роман Горак. Творча уява старійшини історичних творів Р. Іваничука (роман “Вода з каменю”) дала йому змогу так майстерно відтворити епізоди гостювання Маркіяна (в той час студента Львівської духовної семінарії) у маєтку Уруських, що сприймаємо це, як факт доконаний.

Зберігся лист місцевого діда-ча віце-маршалка Галицького станового сейму Тадея Василевського до Маркіяна від 20 жовтня 1837 р., де є такі рядки:

У деякі з цих сіл приводила Маркіяна спрагла жага збирача народних пісень, оповідок, бувальщин. Відтак вони ставали серцевиною його літературної творчості.

Коли маршрутка з Олеська, не доїжджаючи до Ожидова, на роздоріжжі повертає ліворуч, то відкривається панорама, гідна

Пам'ятний хрест.
Світлина з архіву Йосипівської “Просвіти”

Олеська «Просвіта»: фундатори майбутнього, обжинки на ниві духовного зростання

Як їхати автотрасою з Бродів до Львова, то на тридцятому кілометрі здалеку видніється на високому пагорбі стародавній замок. Значить, ви наближаєтеся до містечка Олеська, де кожна вулиця, кожна частина населеного пункту дихають минувиною. Свідченням сказаного є, наприклад, такі назви вулиць: Валова, Замова, Покрова. Західну частину Олеська і понині місцеві називають “Пушкарнею”, бо ще в минулому столітті тут знаходилися кузні; правда, кували там не гармати, а сільськогосподарський інвентар: плуги, борони, підкови для коней. А місцина, яку йменують “За брамою”, — це територія, що тягнеться від старого кладовища в бік сусіднього Хватова.

Про те, що з давніх-давен в Олеську жили люди різних національностей, засвідчують споруджені храми: церква Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ, римо-католицький костел, синагога (правда, зруйнована). А завод мінеральної води, який працював десятиліттями і мав широку географію збуту продукції, примножував авторитет цього галицького містечка. Є ще професійно-технічний ліцей, який готує в основному механізаторів широко профілю, робітників будівельних професій. І навчаються тут юнаки і дівчата не тільки зі Львівщини.

Про те, що Олеська земля — земля героїв, промовляють численні історико-краєзнавчі праці, видані окремими книжками, надруковані у місцевій періодиці.

Є нагода згадати таку історичну постать як воевода Івашко Преслужич-Рогатинський, оборонець останнього оплоту Галицько-Волинського князівства від польських загарбників у 1432

році. Він загинув останнім на самому вершечку вежі — сніжнобіле полотнище із золотим левом більше не було кому захищати.

Дівчина Олеся, що в часи татарських набігів тікала вранішніми росами урочищем Покрова, щоб врятуватися від неволі, стала легендою. Від її імені і походить, мабуть, назва населеного пункту.

Олесчани мають ким гордитися: їхнім духовним наставником, починаючи з 1896 року, була така особистість як отець Олександр Левицький (1862—1945 рр.). Він засівав їхні душі молитвами, просвітлював знаннями, наповняв серця любов'ю до Бога і України. Цей духовний керманіч — один з фундаторів відкриття в 1910 році Народного дому, в якому знайшлося місце для “Просвіти”, інших громадських організацій. Отця Левицького обрано скарбником, коли 25 липня 1911 року сформували комітет побудови пам'ятника Маркіяну Шашке-

вичу. Як благодійник, він виділяв кошти для потреб “Просвіти” в Олеську і навколишніх селах Циків, Теребежі.

Його причетність до заснування товариства “Сільський господар” особливо вагома, зважаючи, що це була перша у Східній Галичині хліборобська організація, яка допомагала зuboжлим селянам і навчала їх господарювати.

У 1918 році священик був організатором Першолистопадового повстання в Олеську. Потім зорганізував членів місцевого “Сокола” до військових формувань УГА.

Встановлення в 2010 році меморіальної таблиці пам'яті отця Олександра Левицького на фасаді Народного дому — свідчення того, що він назавжди в серцях олесчан.

У 1989 році, коли волелюбний дух нашого народу набував все більшої і більшої потуги, і на

близькому обрії було видно контури державності, в Олеську було створено Товариство української мови імені Тараса Шевченка (сьогодні “Просвіта”). Очолила його педагог Стефанія Пшанська. Біля витоків цієї організації стояли також вчителі Володимир Жолнович, Любов Березович. Були започатковані такі секції: лекторська, драматична, фольклорно-етнографічна. Виходила рукописна газета “Народна криниця”.

Великий спалах активності, що припав на перше десятиріччя з часу проголошення нашої незалежності і наступних п'ять років, знайшов відображення у таких заходах: вечір-реквієм “Ви назавжди у нашій пам'яті”, свято козацької слави, Різдвяний вертеп, гаївки, Шевченківські дні, свято Олеська “Роде мій красний”, урочистості з нагоди чергових річниць проголошення ЗУНРу. На сцені олеського Народного дому йшли вистави “Назар Стодоля”, “Невольник”, “Титарівна”, “Наймичка”, “Не судилося”, “Бояриня” за творами класиків української літератури.

З нагоди 650-річчя Олеська побачила світ книжка “Сторінки життя і діяльності знаних людей Олеського краю”: Науково-історико-краєзнавче видання / Укладачі: С. П. Позняк, О. В. Стецюк. — Львів: Простір — М., 2016. — 168 с. Коротко про авторів: Степан Позняк — заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор географічних наук; Окса-

Музей-заповідник “Олеський замок” — пам'ятник архітектури XIV—XVII ст.

Самодіяльні аматори сцени у постановці вистави “Назар Стодоля” за твором Тараса Шевченка. Світлина з особистого архіву Андрія Пархуця

“Запрошую Тебе до Юськович. Найдеш для себе спокійну кімнатку, книжки, папір і господаря, котрий буде тобі рад цілим серцем”.

Не викликає жодних сумнівів, що відвідини такі відбулися. Тим паче, що 1837 рік був для молодого літератора особливим, незвичайним: саме тоді в Будапешті побачив світ альманах “Русалка Дністровая” — перша книжка народною мовою і українським алфавітом на західноукраїнських землях. І одним зі співавторів був юний Маркіян. А роком раніше він написав “Читанку для діточок”. Можливо, не всі знають, що таке загальноживане нині слово “читанка” започаткував в українській мові славний галичанин.

Всього-на-всього п'ять років не дожив Маркіян до ліквідації кріпацтва у Галичині, коли свіжий струмінь свободи прорвався крізь тенета нужди, безправ'я, мракобісся і темряви. І хрестами Свободи увічнили пам'ять про цю подію мешканці Йосипівки, Підлісся, інших населених пунктів, які пошановують поета-зачинателя нової української літератури в Галичині, провісника її духовного відродження.

Велелюдна громада шанувальників і прихильників творчості М. Шашкевича щороку організовує фестивали на Підліській горі, що відбуваються першої неділі серпня.

на Стецюк — доцент цього ж вишу, кандидат географічних наук.

Відомі люди Олеська — це духовенство, громадські і політичні діячі, науковці, представники культури і мистецтва, вчителі, лікарі, підприємці, письменники. Історія рідного краю подана крізь призму їхнього життя. У передмові автори книжки акцентують увагу на тому, що оберегом нашої минувшини має бути не лише піклування про історичні цінності і природу рідного краю, але і збереження пам'яті поколінь.

І наостанку повідомимо, що олеську “Просвіту” нині очолює Андрій Пархуць (1968 р. народження), агроном за фахом, палкий драмгуртківець за покликанням. Виокремимо таких енергійних членів товариства: Марія Солонка — директорка Народного дому; Ірина Міносора — художній керівник; Тетяна Сухоставська — продавчиня; Мар'ян Сухоставський — підприємець; Ірина Нестер — директорка Народного дому у Цикові.

Сторінку підготував
Ігор БІДЮК,
с. Йосипівка Львівської обл.

Віктор КОСТЮЧЕНКО

Роде наш красний...

Олександр Довженко (1894–1956)

31.01.1945

“Сьогодні роковини моєї смерті. Тридцять першого січня 1944 року мене було привезено в Кремль. Там мене було порубано на шмаття і скривавлені частини моєї душі було розкидано на ганьбу й поталу на всіх зборищах. Все, що було злого, недоброго, мстивого, все топтало й поганило мене.

Я тримався рік і впав. Моє серце не витримало тягара неправди й зла.

Я народився і жив для добра і любові. Мене вбила ненависть великих якраз у момент їхньої малості”.

(Зі “Щоденника” О. П. Довженка)

“В произведениях украинского писателя и кинорежиссера Довженко А. П., написанных за последнее время (“Победа” и “Украина в огне”), имеют место грубые политические ошибки антиленинского характера. В связи с этим ЦК КП(б)У постановляет:

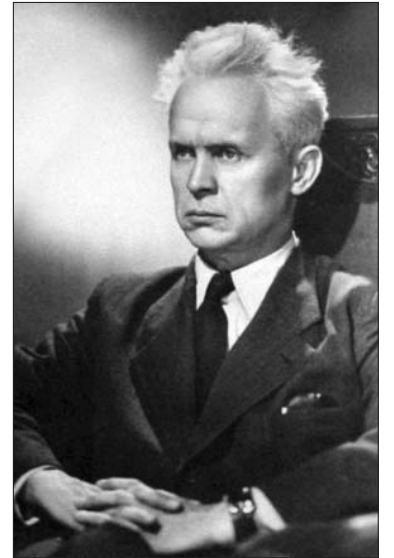
1. Рекомендовать Всеславянскому Комитету ввести в состав Комитета от Украинской ССР вместо Довженко тов. Рылского М. Ф.

2. Рекомендовать Комитету по Сталинским премиям при Совнаркомом СССР ввести в состав Комитета вместо Довженко тов. Юру Г. П.

3. Вывести Довженко А. П. из состава редакции журнала “Украина”. Вместо него утвердить членом редакционной коллегии журнала украинского писателя Андрея Малышко.

Секретарь ЦК КП(б)У Н. Хрущев”.

Із постанови Політбюро ЦК КП(б)У “О Довженко А. П.” 12 февраля 1944 г./ (Національні процеси в Україні. — К.: Вища школа, 1997. — с. 353)

ред. А Червоне військо з піснею “Вставай, страна огромная” залишає українську землю клапотом за клапотом...

Не знаю, чи хто задумувався над тим, чому співучий український народ не створив жодної пісні про “народну” і “священну” війну? Може, в тому причина, що в бійця-українця вже не було рідної землі попереду, а було за плечима лише море сліз, горя і смертей? Але ж і одна сльоза народжує пісню. А тут... Чи, може, те державницько-партійне застереження Москви про шкідливість “пропаганди любові до України” не дозволило народитися мелодії?.. Не знаю. Але й досі, уже понад 70 років, це питання мене мучить...

Поневоле фашистами Україна збудила П. Тичину, який відступив від партійно-політичного віршування і створив патріотичний вірш “Я стверджуюсь”. В. Сосюра всупереч забороні пише вірш “Любіть Україну”. М. Рильський про свою любов до України промовляє у поемі “Жага”. І О. Довженко не зміг стримати свого захоплення героїзмом, самопожертвою в ім’я волі, величчю історії українського народу. Письменник прагнув нагадати своєму народові його правдиву історію, яким він був колись. Для цього він уявно викреслює шість століть і звертається до часів заснування Запорозької Січі — нашого першого державного утворення.

“Україна в огні” — це пронизлива любов до рідної землі.

“Україна в огні” — це філософія незнищенності українського народу.

“Україна в огні” — це розвінчання комунізму, який у ХХ столітті покріпачив Україну і приніс зло: війни, голодомори, виховання українців через заслання, депортації і розстріли, спотворення історії східних слов’ян від часу “Повісті временних літ” і до сьогодні. Недарма ж самодержцю Путіну князь Київської Русі Володимир видається московським... Що вартували ті шість століть українському народові? Згадаймо, йдеться про час формування націй. На жаль, для українців це був час руйнування нації: посилювалися військові набіги турків і татар, з боку Польщі — колонізація суспільна і релігійна, впливи Литви, і найжахливіше — руйнування української особистості Московією. Російський царизм придушував повстання. 1764 року було ліквідовано гетьманство, 1775 року зруйновано Запорозьку Січ, запроваджено кріпацтво. Було заборонено друкування книг українською мовою, функціонування українських шкіл, заборонено ставити вистави українською мовою.

чоловіка: якби Бог був, то не допустив би такого мору дітей...

На формування атеїстичного світобачення впливали й природні явища: на Десні часто були руйнівні повені. Нестримна сила весняної води валила хати, топила людей, худобу. Сашко з батьком у човні надавали потерпілим допомогу і самі часто потрапляли у скрутне становище.

Ось такий розлив на Великдень і описує Довженко у “Зачарованій Десні”. Підпливають вони до хати, що по вікна у воді. Господар із родиною на горіщі. Витягли солом’яні снопи зі стріхи, зробили у покрівлі “вікно”. Розговляються. Похристосувалися. Господар наливає чарку батькові. Перехрестившись, батько випиває і далі, з якоюсь люттю, протистоїть стихії, рятуючи людей...

Безбережні простори Десни відкрили Сашкові дивовижний світ природи, її гармонію, її зв’язки з людиною, змушували думати, аналізувати, мріяти, захоплюватися красою. Дивував Сашка батько — людина дужа, працьовита, красива. Недарма малий порівнював його з Богом...

У домашні конфлікти Сашко не вступав. Він тікав у поле, на город, у ліс, на річку, на сінокіс, і його збурена натура заспокоювалася. Ходив у школу. Вибором професії не переймався: йому подобалося малювання, мореплавання. Але найбільше, чого міг досягти сільський хлопець, — це учителювання. І 1911 року юнак вступає до Глухівського учительського інституту, закладу, що готував, за свідченням Довженка, “обрусителів краю”. По закінченні інституту Олександр одержує призначення у Житомирське вище початкове училище. Викладає географію, малювання і фізкультуру.

Хто знає, які літературні джерела впливали на формування світогляду Довженка... Але певно, що впливали. Його вабила історія України, епохи Мазепи і Хмельницького, реальні події в Україні, перша державна влада — Центральна Рада, що виникла у Києві 1917 року. Своїми державними актами вона почала єднати українську націю довкола національних пріоритетів. Тоді ж Україна, Польща і Фінлянд-

вія заявили про вихід з-під влади Росії. Польща і Фінляндія домоглися цього. Україна лишилася колонією Росії.

О. Довженко вступає до петлюрівського війська. Зі зброєю в руках він вступає проти радянської влади. Та УНР була розгромлена. З військами Петлюри О. Довженко відступає до Польщі й опиняється у Кам’янець-Подільському. Під впливом есерів юнак зближується з боротьбістами. У Варшаві працює у комісії з обміну полоненими. А 1920 року вже у ролі комісара освіти й культури він з’являється у Києві.

Чекістська служба м. Житомира вистежила О. Довженка, заводить на “контрреволюціонера” справу № 11, вимагає арешту і утримання в концентраційному таборі. Але й цього разу втрутилося керівництво партії боротьбістів. До арешту не доходить. З 1922 року він працює консулом у Берліні. Відвідує художню майстерню.

Повернувшись в Україну, Олександр наполегливо шукає свою дорогу, малює карикатури на вчорашніх спільників — Петлюру і Винниченка, дружні шаржі на українських письменників.

30-річним через хворобу дружини Довженко опиняється в Одесі. Тут доля привела його на кіностудію. Починав з малювання плакатів. Згодом його полонив кінематограф. О. Довженко знімає перші фільми: “Звенигора”, “Арсенал”. Про нього, як про режисера, заговорила преса. 1930 року знімає фільм “Земля”, який помітили за межами України. В. Поліщук писав дружині, що тут, у Москві, Довженкова “Земля” зробила “фурор”. А фахівці включили до списку десяти кращих фільмів держав і народів. Москва ж зустріла фільм негативно: у газеті “Известия” опублікували фельетон.

“Земля” виявилася межею: після неї кіномитці Москви не сприймали Довженка як митця. Довженко шукає захисту у Сталіна. І Сталін бере “шефство” над режисером: радить, що знімати (наприклад, “Щорса”, “Мічуріна”). В Україні були відомі вчені. Скажімо, Смиренко. Що з вирощеного Мічуріним пішло в життя? Невідомо. А Смиренкові яблука завоювали світ смако-

вими якими і красою. Але що ж поробиш? Мічурін то й Мічурін. Зняв “Мічуріна”. Сталін радить пошукати сюжети на Далекому Сході. Режисер вірить Сталіну, вірить його геніальності, називає вождя “великим вчителем”, їде туди, не розуміючи, що це прийом заслати митця подальше від України, від проблем голоду, що поширювався там.

Схоже, сильний Сталін боявся Довженка, боявся його талановитого слова...

“Україна в огні”

22 червня 1941 р. Німеччина напала на Радянський Союз. Закінчувався другий рік Другої світової війни. А як реагував на ці трагічні події уряд? Загравав з Гітлером, укладав з ним договір про розподіл Польщі. Керівництво СРСР оголосило війну “народною”, “священною”. Почалася війна за дивовижні обставини. 1937 року Сталін розстріляв увесь керівний склад Червоної армії. Серед них і двох українців — Юрія Коцюбинського і Віталія Примакова. З верхнього ешелону переслідування і розстріли були перенесені в середній: розстрілювали командирів корпусів, дивізій і бригад. Тож, зрозуміло, що деморалізована, погано озброєна, тактично не готова Червона армія не могла дати належну відсіч ворогу. Вона панічно відступала, залишаючи ворогові села і міста. В одному з боїв під Пирятином гине командувач військами Київського військового округу генерал Кирпоніс. На Харківщині дві радянські армії оточили німці. Представник Верховного головнокомандувача у цих арміях М. С. Хрущов кидає військо і рятується літаком. 200000 тисяч воїнів були оточені. Україна вкривалася торами для полонених. Радянські війська зазнавали поразок і відступали на схід...

З ними відступав Олександр Довженко, з болем у серці фіксує страшні реалії відступу, описуючи ненависть наших людей до фашистів і свою непохитну віру в силу воїнів, які захищають Україну-матір.

На кінець 1941 року всю Україну окупував ворог. На губних гармошках німці грають мелодію пісні “Катюша” і рвуться впе-

Витоки

Народився Олександр Довженко в невеличкому містечку Сосниці на березі, як він пише, “зачарованій Десні”. Сім’я Довженків мала бути великою: батьки народили чотирнадцятеро дітей. Але вони вмирили малими. Лишилися тільки Сашко і Поліна. Ця чорна смуга печалі й сліз пролягла через хату Петра Довженка і залишила по собі тяжкий слід. Невимовне горе, непосильна праця і непорозуміння, що постійно виникали між батьками і бабою, — усе це створювало гнітючу атмосферу. Мати “проплакала все життя”, батько виливав злість на коня. Часто заглядав у шинок. Чи не цим пояснюється й атеїзм Довженкової родини?

Батьки Сашка дотримувалися Божих заповідей, шанували Матір Божу, Миколу-чудотворця. Релігія була однією з дискусійних тем батька з місцевим попом. Основний аргумент згорьованого

Ще малорос Микола Гоголь, який віз із Ніжина у Санкт-Петербург свою концепцію історії України, зауважував: “... Чего можно было ожидать народу, так отличному от русских, дышавшему вольностью и лихим казачеством, хотевшему пожить своею жизнью? Ему угрожала утрата национальности, большее или меньшее уравнение прав с собственным народом русского самодержца” (Гоголь Н. В. Полное собрание сочинений. — 1952. — Т. 9. — С. 83). Оскільки думка М. Гоголя не збігалася з самодержавною, твір “Размышление Мазепы” в подальшому не друкувався.

“Україна в огні” — твір високо пафосний, коли письменник зібрав у своє серце всі болі народу і всі сльози, всю ненависть і всі високі слова про єдність, і все це вибухнуло в ньому з великою силою.

Національна гордість, про яку заборонялося у радянський час говорити і писати, у Довженка заговорила відкрито і, я думаю, саме це було тим страшним відкриттям для вождя Сталіна і поплічників.

У кіноповісті “Україна в огні” О. Довженко вдався до дивовижно глибокого прийому: він вкладає в уста командира Кравчині слова: “Шість віків учили нас по-різному мислити, рухатись, молитись. Шість століть гріли нас різними огнями, просвіщали нас різним світлом, кидали в бої одних проти одних під різними знаменами...” Письменник не дає характеристики, оцінки цим різним мисленням, різним молитвам, різній освіті. Але згадка про ці шість століть, коли Україна була в колі не дуже дружніх, а то й ворожих держав, дала йому можливість пов'язати у тугий вузол багато поколінь патріотів, зблизити український народ 1400 року з ХХ століттям, козацьку державу Запорозьку Січ і сучасну Україну.

Завдяки цьому прийому письменник бірає героєм кіноповісті цілий рід Запорозьців, рід “чесний”, рід “високої марки”. Їх “не вчили історії”, “не вміли вони жити як слід”. Але “невмирущий голос сивих століть лунає у темряві”. То голос полонених у таборі. То месники, подібні “до прадідів своїх”. Це їх натравлювали “викорчовувати все один одного на сміх і глум ворогам”. Вони, “що звикли тисячоліттями до сіяння”, стали воїнами. Месники в тилу, воїни на фронті твердили: вони невмирущі. “Національна гордість не виблискувала в наших книгах класової боротьби”. “За нашу українську державу” борються воїни-українці.

Під тягарем зла

Після розгрому кіноповісті “Україна в огні” у ній з'явилися вставки на честь вождя Сталіна. Приміром: “Прошуміли століття, і нашу народну правду, трохи не мертвою од довгого сну, підняв з могили Сталін”. За емоціями, за стилем фраза ця абсолютно чужа емоціям і стилю твору, що розкриває столітні “страждання народу”. Правлячи свій текст, О. Довженко наївно сподівався на творчу розмову з вождем. Та розмова не відбулася...

Ну, а далі, за звичним сценарієм, пішли “проробки” місцевої інтелігенції, почалися пошуки нових носіїв “національних ідей”. Відбувалися пленуми,

збори, наради, виголошувалися лекції, друкувалися статті, в яких громили все, що пломеніло любов'ю до свого народу, своєї землі. 12 березня 1944 року О. Довженка розпинають у Києві на загальних зборах письменників, журналістів і працівників мистецтва. Майже всі, хто виступав (М. Бажан, Л. Новиченко, О. Копиленко, Л. Дмитерко та ін.), були одностайні. І тільки доповідь М. Рильського вирізнялася розсудливістю і розважливістю. І це йому не простять... Усім цензорам СРСР, обкомам партії в Україні, всім видавництвам, редакціям журналів надіслано вказівку: не публікувати творів Довженка “без особливого на те дозволу”...

“Шефство” Сталіна над Довженком припинилося. В органів безпеки роз'язалися руки. І вони знову взяли ретельно вивчати “буржуазного націоналіста” Довженка. Особливо їх цікавив його зв'язок з поетом Андрієм Малишком...

Після смерті Сталіна 1953 року нагляд за Довженком послабився. 1956 року у журналі “Дніпро” надруковано “Зачаровану Десну” (№ 3). У цьому ж журналі з'явився варіант “Щоденника” (№№ 3,4). Літературна Україна відкривала письменника Олександра Довженка. Такий великий був резонанс. Та серце Довженка боліло, тужила душа і рвалася в Україну...

...1958 року я прийшов на роботу у журнал “Дніпро” відповідальним секретарем. Робочий день у редакції тоді починався з Довженка і закінчувався Довженком. Тим більше, що наш головний редактор Олександр Підсуха саме працював із дружиною Довженка Солнцевою над “Щоденником”. Привіз він цензурований нею варіант — з купорами, правками, пропусками тощо. І всі його розповіді, як правило, зводилися до того, що прах Довженка, його архів повинні бути в Україні. Та чи будуть, він сумнівався, бо, мовляв, архівом опікуються органи безпеки у Москві, а Солнцева заперече проти поховання чоловіка. Стримано, але говорив про негативну роль у всьому цьому Солнцевої. Справді численні походи Підсухи по інстанціях у Києві успіху не приносили.

‘Відтоді минуло не одне десятиліття, Україна здобула незалежність, а справа Довженка досі не завершена. Довженко і його спадщина належать Україні. Це — аксіома. Він має бути похований за заповітом — в Україні, а твори його мають бути нарешті науково опрацьовані і видані в Україні. До речі, у декомуністичних заходах влади видання Довженкових творів було б доречним. А який то глибокий матеріал для навчання молодих митців!

І особливої ваги “справа Довженка” набуває в умовах сьогодення протистояння України і Росії. Чи не час урядові України порушити питання і про перепоховання, і про передачу архіву? Якоюсь не морально лежати великому українцеві на ворожій чужині, де над його могилою віють вітри на Україну.

Література:

Довженко Олександр. Зачарована Десна. Україна в огні. Щоденник. — К.: Веселка, 1995.

Ільєнко І. У жорнах репресій: оповіді про українських письменників (за архівами ДПУ—НКВС). — К.: Веселка, 1995.

Антоніна Корнів: «У моїй долі щасливо співпали диплом, професія і хобі»

У культурному та літературному житті нашого краю Антоніна Корнів — помітна постать. Без неї важко уявити гуртування літераторів, бардів, фестивалі національних товариств, конкурси красномовця для дорослих та дітей, різноманітні ювілеї, виставки, видання антологій, а для когось найдорожчим стало щире слово підтримки досвідченої поетеси в ту мить, коли душа тільки входить у храм Слова й культурної круговерті.

Поетеса, перекладач, авторка більше двадцяти книг, громадський діяч, лауреат кількох премій та багатьох відзнак, Антоніна Михайлівна Корнів нині відзначає свій ювілей.

Світлана ОРЕЛ,
Кропивницький

Першим віршем стала коликосова для братика

— Пані Антоніно, слово, художня творчість багато років супроводжують вас. А чи пам'ятаєте ту мить, коли у душі народився перший у житті рядок?

— Мені тоді було років шістьсім. Колихала малесенького братика, намагалась приспівувати, так і народилися якісь рядочки. Було там шось типу: “Я люблю страну мою...” Тож я вже тоді займалась патріотичним вихованням підростаючого покоління. (Сміється) А якщо серйозно, то вже десь у п'ятому класі у мене з'явився цілий зошит з власними віршами. Я й досі його зберігаю.

— А ви пам'ятаєте, як література, енергетика слова впливали на вас? Які почуття будили? Як ви їй сприймали?

— Усе моє життя поруч були книги. Мама ж викладала мову й літературу у школі. А у нашому селі на Чернігівщині не було ні ясел, ні дитячого садка. Трохи гляділа мене бабуся, але десь років із трьох я з мамою ходила до школи. Сиділа на задній парті, часом смішила дітей у класі, але й щось запам'ятовувала. Пізніше любила читати мамі уголос. А вже десь у восьмому класі мені доручали перевіряти зошити учнів. Оцінок, звісно, я не ставила. Це вже робила мама, переглянувши й мою роботу заодно.

“З усього нашого класу, тільки моя мрія збулась”

— А що вас найбільше хвилювало у ті роки? Як формувалася ваш світогляд, уподобання, вибір майбутнього шляху?

— Найбільше мене хвилювала несправедливість. Ми тоді передплачували багато газет, у тому числі дитячих — “Піонерську правду”, “Юний лєнінець”, і я почала туди дописувати. Та ще й інших дітей долучала до цього. Ми писали, наприклад, у районну газету, що автобус у село не ходить регулярно, хліб вчасно не завозять, кіно не привезли. І це мало резонанс. А часом і допомагало змінити ситуацію.

Та найбільше мені пам'ятається публікація про мого однокласника Валіка, хлопчика, який мені подобався. Він врятував малого, який провалився під лід на річці, коли грали в хокей. Цю замітку опублікувала “Піонерська правда”.

Пізніше, вже у старших класах, я з подружкою Вірою Погуляй (нині вона заслужений журналіст України) поїхали в Корюківку до бандуриста і майстра музичних інструментів Олександра Корнієвського. Він був репресованим, але тоді ми ще не розуміли що й до чого. Він дуже обережно з нами говорив, все казав, що не хотів би нашкочити нам своїми розповідями. Ми тоді шось написали, але й досі пам'ятаю, що серед

перших музичних інструментів, які зробив Олександр Корнієвський, була скрипка для тоді ще юного артиста Марка Кропивницького. Отакі парадокси долі.

— Але ж ви не стали професійним журналістом.

— Так вийшло, що тоді на факультеті журналістики вимагали два роки стажу, а його у мене не було, хоча я мала рекомендації з редакції “районки”. Тож я вступила до бібліотечного інституту, який теж був мені дуже близьким по духу. І не жалкую, бо у ті часи партійної журналістики мені навряд чи вдалося б зберегти простір власної свободи, який дуже важливий для мене. Натомість я постійно друкуюсь у багатьох газетах, журналах, займаюсь тим, що мені подобається і що люблю.

Пригадую, у школі ми писали твір — хто ким мріє стати. Тоді були популярні професії геолога, космонавта. Я одна з класу написала, що хочу бути журналістом і письменником. І, як не дивно, з усього класу тільки у мене та дитяча мрія збулась... У моїй долі щасливо співпали диплом, професія і хобі.

“Графоманія не така вже й погана річ...”

— У нашому краї вас ще знають, як засновника і ведучу кількох творчих клубів. Люди пам'ятають теплі, пізнавальні чи зворушливі засідання “Жмені”, “Свишана”...

— Був ще “Женьшень” — для творчих пенсіонерів. “Жменя” протрималася десять років, “Свишан” — 20.

— Багато з тих, хто приходили на засідання цих клубів, були заряджені творчими амбіціями, але тільки деякі мають пристойний рівень. Як вам вдалося підтримувати між ними баланс у спілкуванні і зацікавленості?

— Я не така видатна, щоб вважати себе наставником, намагаюся спілкуватися з людьми на рівних. Рідко таке було, щоб я відмовлялась комусь редагувати рукопис, може, навіть не поставив своє прізвище, але ж посприяю людині, якій так потрібен творчий ріст, відчуття самореалізації. Творчість — це дуже позитивна риса, хоч би як вона не проявлялась. І у цьому контексті я б не сказала, що графоманія така вже погана річ...

Творчий, а особливо людині, що пише необхідне відповідне середовище. У ньому вона отримує можливість зростати швидше й досконаліше, ніж наодинці. Є у нас у Петрівському районі непоганий поет Григорій Ліщенко. Він егер і живе далеко від літературних тусовок. Але, я думаю, його вірші набули б глибшого, серйознішого звучання, якби він мав творче оточення. Адже це обмін знаннями, враженнями від прочитаного, критичні зауваження і поради.

Тому я й доклала немало зусиль, аби створити літературно-мистецьке середовище у Долин-

ській, де зустріла напрочуд багато талановитих людей. Кожен з них особистість, а разом вони — це вже явище для краю. Так само я бачу зараз великий потенціал у Новоукраїнському районі. Талановитих людей треба помічати, згуртовувати, підтримувати.

“У болгарях мені імпоує оптимізм і прагнення зберегти себе”

— Сьогодні діяльність болгарського національно-культурного товариства вже важко уявити без вас. Що вас привело туди?

— Мабуть, те, що я постійно прагну до чогось нового. Якоюсь захопилася перекладами з російської, білоруської. Для поета це відкриває нові обшири, допомагає відчуті й зрозуміти, як інший народ осмислює відомі теми. Познайомилася з антологією класичної болгарської поезії. Вона мені дуже сподобалася прагненням зберегти себе, свою культурну неповторність, і, водночас, на відміну від нас, українців, які у віршах багато плачуть, сумують, — оптимізмом, мажорністю. Пізніше за допомогою свого колеги Олександра Кердіваренка взялася й за сучасну поезію. Замахнулася відразу на поета-академіка Матея Шопкіна.

Поступово познайомилася ближче з болгарським культурним товариством і зустріла там багато обдарованих, непересічних людей. І тепер я не уявляю свого життя без спілкування з ними, без наших спільних проєктів, мандрівок.

А які несподівані зустрічі це дарує! Ще у 1992 році мені до рук потрапила збірка перекладів Захарі Іванова. Вона мені припала до душі точністю слова, відчуттям не лише смислу, а й загальної енергетики твору. Я написала відгук на цю збірку і він був опублікований у тодішній “Кіровоградській правді”. Уявіть собі моє здивування і радість, коли я зустріла Захарі Іванова на цьогорічному Шевченківському святі у Вінниці.

А поїздка у Варну? Це місто кілька разів виборювало звання столиці культури в Європі. За чотири дні фестивалю там відбулося 258 культурних заходів! Мені дуже подобається, що останнім часом і у нашому місті помітно побільшало культурних ініціатив, майданчиків для різноманітних заходів.

Є вже у мене підготовлена збірка перекладів із латино-американських поетів. Там здебільшого твори патріотичного звучання. Вони були б доречні у наш напружений час. Але поки немає коштів на видання. Взятася я й за вірменську поезію. Зараз перекладаю Ованеса Туманяна. Тож, у мене попереду багато цікавих зустрічей!

І скрізь мені щастить потрапляти на людей, з якими я маю спільні душевні радари.

Фільм-попередження: не відкривайте цієї брами

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Кінострічка створена вже після того, як на сцені київського “Молодого” театру п’єса Володимира Ар’є “Сталкери” завоювала славу і любов театралів. Актриса Ірма Вітовська і Віталіна Біблів, грою яких захоплювалися у театрі, і у “Брамі” грають ті ж ролі — але не варто очікувати, що стрічка детально повторює виставу. Збережено основну сюжетну лінію та ідею, та акценти дещо зміщено, а пророцтва-попередження зазвучали голосніше і зловісніше.

Як і у виставі, баба Пріся — споконвічна мешканка Полісся, вельми загадкового і малозрозумілого стороннім, особливого і водночас кровно спорідненого краю з усіма іншими частинами України. Після Чорнобильської аварії баба відмовилась покидати рідний дім — на відміну від дочки, яка з чоловіком і сином переселилася в Крим, але не знайшла там щастя, а лише згубила — і чоловіка, який спився, не прижившись серед чужих, і сина, який став розумово відсталим, зазнавши знущань від однолітків, що намагалися розбити хлопцеві голову, аби побачити “чорнобильський мозок”. Дочка із сином вертається у покинутий край до матері і намагається жити — у повній безнадії, без будь-яких перспектив, з величезною недовірою до світу поза межами її лісу. І з єдиним чоловіком — міліціонером, що опікується цією територією, якому може знадобитися її все ще жива жіноча плоть. І без жодної надії стати коханою, бо міліціонер одружений і з’являється в її домі лише тому, що “служба велить”, а ще сподівається: баба Пріся знайде таємні трави, і його дружина врешті завагітніє і народить нащадка. Врешті, у фіналі фільму виголошується, що це таки станеться після його смерті — і в цьому також таємна

В Україні відбулася прем’єра фільму “Брама” режисера Володимира Тихого, про який говорять як про перший український містичний трилер — хоча містики чи відвертої жорстокості у стрічці небагато. Зате багато приводів вжахнутися — не тому, що відбувається в житті баби Пріси, а в нашому житті.

мітка-пророцтво. Бо байдужий до життя і смерті беззахисних і довірених йому людей, зігнутий невинно у страху перед “начальством”, зосереджений лише на власній безпеці і вигоді, не годен продовжити рід.

Фільм, власне, як і п’єсу, просякнута асоціативними аналогіями з історією України. Про історію давню лаконічно і точно розповідає часом баба Пріся, виховуючи тих небагатьох людей, які навколо неї, історія сучасна проглядається у сюжетних лініях “Брами”. Скажімо, історія загибелі бабиного онука — наче відтворення реальної історії убивства іншого українця (Олійника з Кіровоградщини) депутатом ВР у 2010 році, що розважався полюванням в оточенні керівників прокуратури і міліції. І бабині передчуття зла, що полює за її онуком,

зображені у фільмі містично, насправді є лише голосом її здорового глузду і життєвого досвіду, що підказують: несправедні і несправедливі закони, за якими змушують жити народ, призводять лише до злочинів і загибелі.

Усі подальші вчинки баби Пріси пояснено впливом містичних сил, хоча насправді вони цілком реальні з точки зору людини, яка отримала право жити на своїй землі від Бога, а не від дільничного міліціонера чи якогось ще вищого начальника. Начальники почувуються “господарями життя” і не вірять, що за все доведеться платити. Вони й відкрили браму між добром і злом — і баба Пріся перетворилася на зброю Господню...

У фінальних кадрах Баба Пріся та її онук — ще маленький і поки ще здо-

ровий, розуменький хлопчик, — опиняються у київському метро, як про те мріяв він усе своє коротке життя у поліських болотах. Катаються, роздивляються станції... Та люди навколо них — не з часів Чорнобильської аварії, а нинішні, сучасні. І хтозна, скільки бабиних прототипів нині іде поруч з нами — і чи нинішні українські владники тим часом не доламують браму між добром і злом, не думаючи, чим усе скінчиться.

Фільм Володимира Тихого — це одна з небагатьох стрічок, яка не диктує висновків і емоцій, а штовхає до роздумів. “Брама” — багатошаровий і складний твір, і людям, які вважають себе інтелектуалами, варто подивитися його в кінозалі. Ірма Вітовська на зустрічах з глядачами на цьому наголошує: “Ходіть на українські фільми — може, кіномитцям не все вдається, але ходіть — бо інакше не буде українського кіно ніколи, якщо ми всі не підтримаємо його зараз, в час його народження”.

СЛОВО *Просвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік
на періодичні видання за друкованим
Каталогом видань України «Преса поштою».

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЦУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

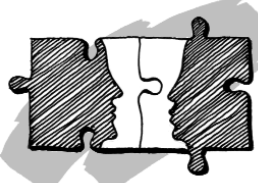
Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,
вул. Сім’ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у серпні — 16 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

1030-річчя хрещення Київської Русі:

Утверджувати, захищати, виборювати свою незалежність українське суспільство, наша держава мусить щодень, щомиті, у кожній малій і великій справі, на кожному кроці своєї ходи до заповітної мрії. Це тільки малопоінформовані люди або наші недруги можуть говорити, що на початку 1990-х незалежність українцям упала з неба. За неї уже 100 років тому виходили на вулиці Києва під українськими прапорами багатотисячні колони маніфестантів з вимогами до тодішньої влади — Центральної Ради, — проголосити Україну незалежною державою, кріпити її обороноздатність, захищати її національні інтереси не велемовними промовами, обіцянками, ухвалами, а конкретними діями. Через національну глухоту і політичну короткозорість певної частини тодішніх державних діячів, їхню безпідставну довіру північному сусіду кращі сини, цвіт нації клали голову на олтаре сьогоднішньої нашої незалежності. Так само, як це було на Майдані 2014-го, як це відбувається ось уже п’ятий рік на східному фронті російсько-української війни.

Але самостійність захищають не лише зі зброєю в руках. Невирішеним і досі, на 28 році незалежності, залишається питання державної мови, зрозумілої, прозорої і ефективної політики в інформаційній сфері. Не багато українці просунулися у створенні соборної автокефальної помісної Церкви — цього потужного чинника духовної єдності народу.

Показовими для суспільства стали минулі вихідні в Україні, що пройшли під знаком відзначення 1030-річчя хрещення Київської Русі православними вірянами. Почергово, розведені в дні, три українські церкви організували і провели хресні ходи: УАПЦ, УПЦ КП і УПЦ МП. Остання, яка є фактично філією РПЦ, активно, незмінно і безборонно проводить всередині України московську ідеологію “русского міра”, зневажаючи незалежний статус нашої держави.

Знаючи природу, сутність і завдання цієї “духовної” п’ятої колони, яка не гребує для досягнення мети будь-якими провокаціями, ряд громадських організацій на чолі з ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка разом з науковцями та політиками провели напередодні цих акцій “круглий стіл” на тему “Хресний хід. Кому він загрожує?”. Того ж дня пікетувальники вручили звернення до Президента України з вимогою подбати про безпеку учасників ходи.

Сьогодні, знаючи результати заходів, можна сказати, що ініціативи громадськості були почуті. Провокацій вдалося уникнути. Хоча й видається дивною запобігливість “орлів” Авакова, які хапали і закидали в автозак під час ходи УПЦ Московського патріархату хлопців, які вигукували гасло “Слава Україні!”

За розтиражованими відеокліпами на олігархічних телеканалах і проросійських сайтах з відповідними маргінальними коментарями хресної ходи УПЦ МП відчувається вправна, хоч би як це звучить, рука Москви. Тому проблеми, обговорювані на круглому столі, організованому товариством “Просвіта”, не зникли. Варто їх знову нагадати і порозмислити над побаченим і почутим.

Фото з www.president.gov.ua

фото з www.president.gov.ua

Микола ЦИМБАЛЮК

Павло МОВЧАН, голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, відкриваючи круглий стіл, сказав, що взагалі-то його назва в заявці звучала дещо інакше — “Куди веде Хресний хід під проводом Новінського і Ко”? Так-так, той самий вчорашній громадянин Росії, бізнесмен-олігарх, а нині народний депутат України Новінський, який активно веде антиукраїнські справи. Це той Новінський, який під час хресного ходу УПЦ Московського патріархату йшов по праву руку від місцезнаходження філії РПЦ Онуфрія. Так, ніби він один із найшановніших архієреїв Московського патріархату. І на Володимирській гірці, біля пам’ятника Святому Володимирові, він стояв в оточенні своїх друзів-регіоналів — Володимира Литвина і Юрія Бойка, Вілкула, Добкіна, Шуфрича — фігурантів не менш гучних антиукраїнських і просто кримінальних справ. Це саме вони, насамперед Новінський (про що заявляє відверто), проплачували сотні тисяч гривень, щоб звести на розкішних автобусах у столицю парафіян

УПЦ МП. На такі шалені трати антиукраїнські сили, читай — Москва, зважаючи на п’ятий рік російсько-української війни, ідуть цілком свідомо.

— Нині, — сказав Павло Мовчан, — вирішується фундаментальна проблема України — постання Української національної помісної православної церкви. У зв’язку з тим, що очікується надання Томоса Вселенським Патріархом Варфоломієм, представники якого неодноразово зустрічалися з представниками наших церков, у тому числі з представниками УАПЦ і УПЦ КП, з представниками Президента, у таборі ворогів незалежної України на ноги піднято всю путінську рать — від кірілогундяєвських “святих та божих” до резидентів ФСБ в Україні і за кордоном, до дипломатів і політиків РФ. Проблема помісної Церкви в Україні вирішується нелегко. Чи допустить Путін, щоб це питання для Києва розіршилося у той мирний спосіб, у який вирішувалося ще в XVII столітті для Москви?

Павло Михайлович нагадав, як 28 років тому, всупереч тодішній прокомуністичній і промосковській більшості Верховної Ради України, 24 липня 1990 року українці підняли національний державний прапор над Київрадою. Рух, як найвпливовіша тоді політична течія, разом з національно-демократичними силами організувалися і мобілізували киян на величезну акцію для означення нашого простору цим символом.

— Чому я про це кажу? — запитував Мовчан, і для пояснення своєї думки вдався до невеликого екскурсу у минуле. — Ці хресні ходи на світланку нашої незалежності були започатковані товариством “Просвіта” — спочатку з патріархом Володимиром (Романюком), а потім з Філаретом, патріархом Київським і всієї України-Руси. Незабаром Москва зрозуміла загрозу для своїх імперсько-експансіоністських

планів в нашій об’єднаній церковній спільноті. Пізніше через УПЦ МП вона почала влаштовувати свої хресні ходи, зв’язи в Київ своїх проплачених парафіян і не лише їх.

Москва чудово розуміє, що її ефективний інструмент для просування неоімперських ідей під личиною “русского міра”, яким є УПЦ МП, може бути вибитий з кремлівських рук. Тому путінсько-гундяєвські сили прагнуть не допустити оголошення Томоса, який відкріє двері Україні для створення незалежної від Москви української помісної автокефальної Церкви. Для українців церковна проблема — одна із трьох фундаментальних, без розв’язання якої, так само як і мовної, не бачити справді незалежної самостійної України.

Бо що таке представництво філії Російської Церкви, так званої УПЦ МП, в Україні? Це п’ята колона. На святкуванні підняття українського прапора над Київрадою один із промовців, згадуючи ті часи, сказав: Києво-Печерська лавра на чолі з полковником ФСБ Лебедем (митрополит Павло, настоятель монастиря) перетворилася на російський блок-пост в українській столиці. Там серед чорноризців і убогих прочан можна розгледіти по військовій виправці і впевненій виправці й інших “гостей”. Тому так важливо не лише для громадян України, а насамперед представникам нашої прикордонної служби, СБУ і поліції, взагалі — владі, утвердити і особисту, і громадську, і національну безпеку.

Олександр САГАН, доктор філософських наук, у своєму виступі зупинився на кількох важливих моментах, які визначають політику в державній церковній сфері. Він зауважив цікаву деталь:

— 27 липня, коли відбувалася акція УПЦ Московського патріархату, зафіксовано найбільше і найтриваліше у XXI столітті місячне затемнення. Воно, зрозуміло, по різному впливає на різні країни. Але й

понино у світі багато чого відбувається незрозумілого і пророчого. На жаль, далеко не всі ми розуміємо ці знаки. Але діяльність УПЦ МП, яке я назвав би духовним затемненням, впливає і на духовний розвиток України, і нашої державності. Надання Томоса і створення автокефальної помісної Церкви в Україні — не тільки церковне питання. Це загальнонаціональне питання нашої національної безпеки.

Донині існує багато спекуляцій щодо того, що таке УПЦ. Якщо брати канони Церкви, то немає такої церкви. І тому наше завдання — добитися, щоб законопроект 5309 був ухвалений Верховною Радою, і ця церква отримала свою назву згідно з канонами Церкви. Вона в своїй назві мусить чітко вказувати юрисдикційну належність до свого центру і розміщення свого центру. Сьогодні це УПЦ МП, і її центр, попри всі викрутаси Кіріла, його підлеглому Онуфрія і К°, — в Москві. Чому вони приховують від народу правду? Чому в 2007 р. було відкинута в статуті оцей додаток — Московського патріархату?

Тому що, як свідчать соціологи, цей додаток — МП — значно зменшує кількість прихильників цієї Церкви. Але сьогодні цей прихований додаток через чотири роки російсько-української війни не рятує цю Церкву від непопулярності в країні. Навіть без цього додатку УПЦ МП, та, що в Лаврі, має підтримку всього 18-20% населення України, водночас Київський патріархат — близько 40%. Тобто, удвічі більше. Статистика — та, яка ведеться державними органами, показує дещо іншу цифру, і ми повинні розуміти, що вона враховує кількість статутів, що зареєстровані в державних органах, але ніяк не відображає кількість людей, які приходять у ті церкви. І на цьому будуються великі церковні і політичні спекуляції, буцімто УПЦ МП — найбільша Церква, найпотужніша. Відтак вважають, що вона повинна

СЬОГОДНІ, ЯК ВОНО Є

визначати політику в сфері православ'я в Україні.

Очілюючись Московського патріархату конче треба показати, що сьогодні УПЦ МП нібито найбільша національна Церква в масштабах усієї України і т. д. Але що цікаво: сьогоднішня дійсність нам показала, що навіть за відповідної рознарядки по епархіях і проплати акції вчорашніми регіоналами та олігархами, людей не вистачає. Олександр Саган (і не він один) відверто зізнався, що він стикався з людьми з Росії, які задалегідь на такі акції прибувають в Київ, зокрема і на цей хресний хід. З цього приводу в українській громадськості є багато питань до нашого СБУ і прикордонної служби. Не зрозуміло, чому на нашу територію під час війни масово выпускаються люди з ворожої і воюючої з нами держави — Росії. Вони їдуть нібито на паломництво в Лавру саме в цей день. І крім богомільних бабусь скільки ще приїжджає небогомільних хлопців, які, цілком можливо, мають якісь інші завдання, окрім релігійних. Тому думка Павла Мовчана щодо провокативної діяльності московсько-промосковського кліру небезпідставна. Велика небезпека таких провокацій, які можуть мати і трагічні наслідки, зберігається постійно. Варто заглянути в Інтернет у розділ коментарів проросійських видань. Зрештою, нас відверто попереджали чи залякували з Москви.

Наприклад, друга особа в Московському патріархаті, митрополит Ларіон Алфеев, прямо сказав, що Томос призведе до кровопролиття. Він означив ту межу, до якої вони готові опуститися, протидіючи чи відстоюючи Томос. Ми знаємо методи, якими працює ФСБ Росії, яке не пожаліє ні своїх, ні тим паче чужих для того, щоб була красива картинка, для того, щоб створити певне суспільне сприйняття чи суспільні емоції, і потім використати цю емоцію проти України.

Цього року МП отримав фіаско на дипломатичному фронті. Константинопольський патріарх Варфоломій чітко означив свою позицію щодо автокефалії або визнання автокефалії української Церкви в православ'ї. Визнання не лише Церкви, а й усіх українських віруючих, які повинні увійти в спільноту визнаних православних церков. І ця робота дала свої наслідки. Цього року в Лавру на святкування 1030-річчя хрещення Київської Русі приїхали делегації з мінімальним церковно-православним представництвом. Деякі церкви взагалі обмежилися рівнем вікарія епархії. Це говорить про те, що вони розуміють, наскільки представництво цих делегацій може бути використано в політичних цілях, і дуже обережно поставилися до цього святкування, яке відбулося саме в Лаврі. Хоча делегація від Константинопольського патріархату прибула на святкування в Україні, але на запрошення Президента

України. Це дуже потрібно знати нашій інтелігенції і розповідати людям, попереджати владу про діяльність УПЦ МП, з особливою увагою ставитися до подібних церковних подій. Такі акції дуже мало несуть в собі релігійного потенціалу, духовності нашому народові, але дуже багато — політики і геополітики.

Петро ЮЩЕНКО, голова громадського об'єднання “Україні — єдину помісну правос-

лавну церкву”, зосередився на історичних аспектах української Церкви.

— Українці, як православні, так і громадяни інших конфесій, — сказав він, — з подачі Москви багато втратили в своїй духовності, самосвідомості, в цільності своєї української душі. Перші Вселенські собори і святі отці говорили: “Церква — це душа народу, а її тіло — це державні інституції”. Імператор Юстиніан з своєю благовірною дружиною Феодорою сформували таку красиву формулу суспільства: Господь дав людству два божественні дари — Церкву і державу. Це дві речі, які витікають з одного джерела волі Божої, що їх встановила. Церква молиться за народ, а — це принципово! — держава опікується охороною святих догм і священства. Він назвав це симфонією, що з грецької перекладається як гармонія. Тільки в такому випадку може існувати держава. Звідси випливають автокефалія, помісництво і належність всіх (чи переважної більшості парафіан) громадян держави до однієї Церкви.

Коли в державі є автокефальна (в перекладі — сам собі голова) Церква, тобто вона стоїть в одному ряду, в одному полі з усіма помісними православними церквами (їх сьогодні 15) — це називається гармонія. Крім усього іншого мусимо пам'ятати, що наша, часів Київської Русі, а нині — України, Церква є апостольська. Бо саме на наших теренах проповідував християнство і хрестив наших предків апостол Андрій Первозваний. Тож наша українська Церква є матір'ю для решти — білорусів і росіян. А, як записано в документах одного із Вселенських Соборів:

“Дочка (тобто Російська православна Церква з її філіалом УПЦ МП — Авт.) аж ніяк не може бути матір'ю для матері (Української православної помісної Церкви — Авт.)”. Тому всім, хто уперто виступає і протидіє визнанню нашої, української Церкви, ці загальновідомі, апробовані сотнями років церковні аксіоми варто час від часу нагадувати.

Микола ГОЛОМША, доктор філософських наук, голова політичної партії “Патріот” з юридичною ґрунтовністю і лаконізмом науковця констатував:

— Християнська релігія є об'єднуючим фактором для українців, надихаючою основою і перспективою щасливого майбуття.

Лише в руках лихих людей релігія може стати знярядям братоубивства і цинізму.

Майдан Гідності і його сцена реально продемонстрували ойкуменічний поступ до єднання релігій у єдину віру Добра. На Майдані не було поділу на конфесії — всі були єдиними і всі були рівними.

Це дає нам підстави для переконання в тому, що Віру в Христа ми повинні зробити в Україні єдиною. Християнська церква допоможе нам врятувати світову цивілізацію від неоварварства, від тих загроз, які несе із собою агресор — сьогодні Кремль, а завтра це може бути будь-яке терористичне утворення.

Як говорив митрополит Андрей Шептицький: “Християнин може і повинен бути патріотом! Але його патріотизм не сміє бути ненавистю!”

Небезпека новітніх агресій полягає в тому, що Віра не розглядається як духовне середовище людей в горизонті спроможних громад, а використовується для глобальних цілей розколу світового православ'я.

Ідея Томоса для Українського православ'я визріла не лише в Константинополі та Києві, важливою є справа кожного вірянця — позбавитися московської облуди і повернутися до справжнього християнства.

Ми бачимо процес перетворення духовного православ'я УПЦ МП на московське державне православ'я — і його результати. Тому ми маємо згуртуватися, щоб вичавити це московське державне православ'я із наших традицій, культури, а головне — життя. Прикриваючись гаслами про мир, УПЦ МП сьогодні насправді працює на стороні смерті і зла, яке нищить мир як спосіб життя народів і країн.

Наша партія — за Віру в Христа і проти використання одержавленого православ'я, яке формує православні армії і посилає до нас в Україну чи в Сирію, в Чорногорію і деінде по світу задля задоволення інтересів кремлівської верхівки. Православний терорист Гіркін не відлучений московською конфесією за тероризм в Україні, за збитий Боїнг із дітьми і мирними громадянами різних країн і конфесій. І ця конфесія претендує на місію апостольської церкви — такий нині новий технологічний тренд гебітсько-православного путнізму.

Дата 1030 літ — це право на Віру в Христа. У сучасному динамічному світі нам потрібно не втратити первинність християнської віри, що дарував українській землі Київський князь Володимир Великий.

Маємо разом, у мирі і згоді, будувати новий храм соборної помісної української християнської церкви.

Володимир СЕМИСТЯГА, голова Луганського ОО товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, ніби підсумовуючи всі виступи, сказав, що проблеми, що ми їх порушили на круглому столі — це складова надзвичайно великої і складної геополітичної гри, що її веде Російська Федерація. Її суть упродовж кількох століть незмінна. Основна мета її — духовне поневолення українського народу, знищення його самобутньої культури, мови і державності, а з тим — тотальна русифікація зачищеної території та перетворення її на плацдарм подальшого просування “руського міра” на Захід, в Європу.

Добра справа

Наталка ПОКЛАД

Вони познайомились у квітні 2008-го на парламентських слуханнях із питань Чорнобильської трагедії. Ідея відкрити капличку в ДЗ “Український спеціалізований диспансер радіаційного захисту населення МОЗ України” була покликана часом. Проте сказати, що все йшло легко і просто, зовсім не можна. Однак спільними стараннями голови правління громадської організації “Коломийське об'єднання ветеранів, інвалідів, волонтерів “Союз Чорнобиль України” Віктора Позніка, головного лікаря диспансеру Вадима Боженка та заступника головного лікаря з медичної частини Надії Миколаївни Гудзь, а також допомогою багатьох людей із різних куточків України, уже в червні капличка була готова. Спорядили її в невеликому, проте дуже затишному й зручному приміщенні одразу біля входу в один із корпусів диспансеру — тут завжди людно.

Того ж року, восени, на Покрову, капличку “Чорнобильський Спас” урочисто відкрили й освятили. Це була найперша лікарняна капличка в Києві — і другий український “Чорнобильський Спас”, бо перший чорнобильці Коломиї трохи раніше відкрили в своєму місті.

Рік до року збігав час — і засвідчив: дуже добру справу започатковано. Адже, лікуючи тіло, не слід забувати про душу. І звідтоді церковні каплички з'явилися майже в кожній більшій чи меншій лікарні — як важлива поміч людині для фізичного та духовного зцілення.

“Чорнобильський Спас” у диспансері весь час відчинено. У свята відбуваються в ньому урочисті відправи, а в будень заходять сюди за бажання й душевної потреби працівники закладу, матері, що перебувають тут на лікуванні разом із малими дітьми, та й самі діти. І в кожного є що сказати Богові, веселе чи не дуже, — а також спитати в Нього поради та попросити підтримки.

Так непомітно сплинуло 10 років. І ось 12 липня, у день пам'яті святих Першохрещених апостолів Петра і Павла, у “Чорнобильському Спасі” диспансеру отець Василь Білик відправив короткий молебень — ювілейний. Усі спільно возносили молитву Всемилощивому Богу за тих, хто лікує та лікується тут, а також за ініціаторів створення цієї світлої і потрібної каплички.

Отець Василь виголосив проникливу проповідь, зокрема дуже дохідливо розповів історію духовного подвигу апостолів. Це було важливо почути всім, але особливо — дітям.

Із благословення Патріарха Київського і Всієї Русі-України Філарета було відзначено головного лікаря Вадима Борисовича Боженка та Віктора Івановича Позніка Благословенною Грамотою, а людей, які невтомно допомагають диспансеру, — медаллю “За жертвність і любов до України”. Серед них — Марія Богданівна Познік, Надія Петрівна Макаревич, Анатолій Васильович Нестеренко, Світлана Олексіївна Процик, Віктор Олександрович Сушко, Андрій Євгенович Кошкін, Анна Віталіївна Королевська, Людмила Іванівна Непийвода.

Також відбулось нагородження дітей — переможців у конкурсі малюнка. А “Коломийське об'єднання ветеранів, інвалідів, волонтерів “Союз Чорнобиль України” відзначило грамотами тих, хто всі ці роки був незрадливо поруч із ними та допомагав у спільній справі.

Щиро вітали всі доктора медичних наук, професора Віталія Наумовича Корзуна — цьогорічного ювіляра та великого друга закладу, невтомного борця за здоров'я української нації — і не тільки її.

“Чорнобильський Спас” стоїть на сторожі людських душ та тіл — і гуртує людей.

Учасники круглого столу (зліва направо): Володимир Семистяга, Микола Голомша, Олександр Саган

Олександр СКРИПНИК,
дослідник історії спецслужб

Розвідка УНР у екзилі: агенти, резиденти, шифри, тайнопис...

Відновлення в історичній пам'яті подій і фактів, замовчуваних або фальсифікованих у минулому, підняття нових пластів маловідомої або ж зовсім невідомої інформації ще раз переконують нас у тому, що в історії ніколи не можна перегорнути останню сторінку.

Це слова з післямови до третього тому наукового п'ятитомного видання “Спеціальні служби України від найдавніших часів до сьогодення”, який нещодавно вийшов у світ і в роботі над яким мені довелося брати участь як співавтору нарівні з відомими дослідниками історії спецслужб докторами історичних наук Володимиром Сідаком і Тамарою Вронською. Цей том присвячено діяльності спецслужби Військового міністерства Державного Центру УНР в екзилі у 1926–1936 роках.

Це окрема сторінка нашої історії, борні, звитяги, драматичних колізій і протистоянь — призабута, досі не сповна досліджена, а для когось, можливо, й не зовсім зрозуміла. Водночас літописання цієї історії, витягування її з архівосховищ на світ Божий і донесення до широкого загалу — це важливий крок до пізнання, до пошуку відповіді на запитання, чому українці споконвічно під Московією, Польщею, в еміграції, за радянської влади, у підпіллі, кріпках, тюрмах і таборах не мирилися зі своєю долею, не опускали рук, натомість за будь-що прагнули не втратити й захистити свою національну самоідентичність і вибороти чи відновити незалежність.

Задля цього в різні часи небайдужі до долі нації особистості формували розвідувальні мережі, які, скажімо, за Богдана Хмельницького здобували визнання у всій тогочасній Європі за неабияку ефективність, у період Української революції 1917–1921 років і в подальшому викликали подивування у представників польських і німецьких спецслужб добре налагодженою конспіративністю в роботі і розгалуженістю мереж — це стосувалося УВО (Української військової організації). А ще згадаймо, що досвід організації роботи розвідки та контррозвідки ОУН і УПА ретельно вивчали, прописували у навчальних посібниках і прагнули застосовувати в різні часи у певних умовах спецслужби багатьох країн світу.

Спецслужба Державного Центру УНР в екзилі стоїть у цьому ряду особіно. Це також унікальне явище в історії спецслужб світу. Навіть важко пригадати, кого б ще поставили в один ряд. У роки Другої світової війни уряди у вигнанні мали Польща, Франція, Югославія. Але вони не змогли навіть наближено створити щось подібне. А отже, ми можемо говорити про притаманні українській нації свої характерні особливості в такій специфічній царині людської діяльності як розвідка, про свій почерк, зрештою, про свою школу, яка ґрунтується на давніх традиціях українського воїнства.

Унікальною була й ситуація, в якій опинився уряд УНР у екзилі, тобто у вигнанні, а саме на території Польщі. Якщо відшукувати у минулій історії приклади польсько-українського порозуміння з різних питань, то це саме такий випадок. Польща як тодішній союзник у боротьбі проти спільного ворога — радянської Росії, мала зобов'язання перед урядом УНР допомогти йому повернутися до влади в окупованій Україні, і поляки всіляко сприяли діяльності унерівської спецслужби. Зокрема без фінансування з боку польського Генштабу така робота просто не могла здійснюватися. Звісно, слід визнати, що Польща мала свої інтереси у цій співпраці, і про це у книжці говориться відверто — про певні тертя і протистояння. Адже у такій специфічній діяльності як розвідка і контррозвідка розкривати усі карти, хай би навіть партнерам по боротьбі, очільники унерівської спецслужби не збиралися.

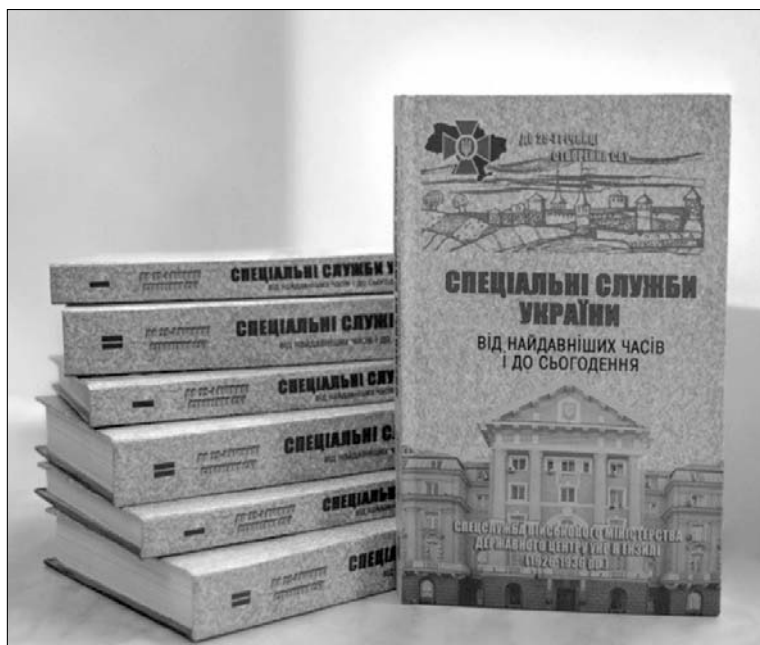
Хоч було й чимало випадків спільного використання агентури, розвідувальних пунктів і переправ, а то й зманювання до роботи у польській розвідці українських фахівців на штатній основі.

Нова книжка дає змогу зрозуміти, як за класичною схемою формувалася структура унерівської спецслужби. До речі, назви для підрозділів обрали суто українські. Розвідувальний отримав найменування “Наступ”, контррозвідувальний — “Оборона”, аналітичний і пропагандистський — “Студії” (дослідження). Крім центральних підрозділів була створена мережа розвідувальних пунктів у європейських країнах, котрі мали спільний кордон з СРСР, зокрема Україною. Основна розвідувальна робота УНР велася із території Польщі, але розвідпункти функціонували також у Румунії, Чехословаччині, Туреччині, за деякими відомостями, у Болгарії і навіть Персії та на Далекому Сході. Існував чіткий розподіл на розвідників, резидентів і кур'єрів. Для кожної категорії застосовувалася певна методика підготовки, створювалися оперативні легенди, встановлювалися правила конспірації.

У цій справі багато залежало від керівника. Слід віддати належне генерал-хорунжому Всеволоду Змієнку, який упродовж восьми років (1928–1936) незмінно керував унерівською спецслужбою. Військовик із величезним досвідом організаційної роботи, він ще за доби Директорії УНР працював у Генеральному штабі, де мав безпосередній стосунок до військової розвідки. Тоді ж виклав основні концептуальні засади розвідки, її найголовніші завдання, вважаючи розвідку мозковою клітиною штабу.

У Змієнка вся Україна була розподілена на регіони, кожен з яких мав спеціальний паспорт, куди заносилася розвідувальна інформація за багатьма категоріями. Це давало змогу бачити загальну картину в динаміці. Важливого значення він надавав конспірації в роботі. Так, кожній конкретній особі, на яку подавалися відомості секретного характеру, попередньо був присвоєний особистий порядковий номер (список містив 226 номерів). Саме цей номер служив у майбутньому листуванні замість прізвища.

Всеволод Змієнко мав особистий шифр для листування. У ньому окремі букви алфавіту позначалися шестизначними цифрами, а переважна більшість — чотиризначними. В архівних доку-

ментах мені вдалося знайти зразок такого шифру за 1933 рік і водночас дешифрант до нього. Неодноразово згадується і про застосування тайнопису.

Унерівська спецслужба намагалася системно підходити до організації контррозвідувальної діяльності. В її лавах були фахівці, які зналися на цьому. Водночас задля об'єктивності слід зауважити, що в цій роботі було чимало недоліків, чим користалися радянські спецслужби. Для порівняння, Служба безпеки Закардонних частин ОУН у подібному становищі діяла і за кордоном, і на теренах України набагато ефективніше й агресивніше.

Важливого значення надавалося об'єктивному інформуванню населення України про діяльність радянської влади і реальний стан справ у промисловості, сільському господарстві, різних галузях економіки, викриттю злочинів радянського правлячого режиму. Працівники унерівської спецслужби виготовляли листівки та іншу пропагандистську літературу, яку нелегально переправляли до УСРР і поширювали серед української еміграції. До яких хитрощів і вигадок вдавалися при цьому!

Згідно з одним із архівних документів, генерал Змієнко своїм агентам рекомендував вкладати листівки у конверти і розсилати поштою на адреси кооперативних товариств, хат-читалень, сільрад і окремих осіб, викидати певну кількість листівок вночі під час руху потяга або залишати літературу в потязі разом зі старими радянськими газетами. Цікаво, що для переправлення літератури навіть використовували повітряні кулі, які запускали вночі за попутного вітру. А для того, щоб мати змогу якомога більшу

кількість листівок переправити через кордон, їх нерідко друкували на тонкому цигарковому папері, зашивали в підкладку одягу, ховали в продукти харчування.

Головні напрями інформаційно-пропагандистська робота та завдання спецслужби викладені у спеціальному розділі документа під загальною назвою “Справоздання”. Читаєш цей документ і усвідомлюєш, наскільки він актуальний сьогодні.

“...В сенсі пропаганди зовнішньої, — йдеться в ньому, — ...паралізувати всі ворожі напади чужинців, головно москвинів і їх прихильників та їх агітації серед українців; б) поборювати виступи москалів і їх прихильників, особливо в цей небезпечний час посиленої совітської агітації й поширеного чужинського совітофільства на міжнародному форумі. Ударної: а) розкривати нашим людям справжні імперіалістичні, еґотичні і поневолюючі цілі москалів і їх підступні засоби щодо оплутування легкодухів; б) інформувати про ці москальські цілі і засоби чужинців і всугерувати їм відтір за обманних і насильницьких методів москалів; в) інформувати чужинців про українську справу... Для того, щоб розвинути повно палку пропаганду во всю ширину і глибину, як того вимагає сама суть сучасної модерної пропаганди, психологічного бою на всіх фронтах... треба не тільки що посилити практиковані нами досі, доволі ослабі засоби і прийоми, а необхідно вповні використати всю теперішню вдосконалену і утончену пропагандистську техніку...”

Цитата свідчить про важливість та актуальність цієї наукової праці сьогодні. Адже і позитивний, і негативний досвід функціонування військової спецслужби ДЦ УНР у екзилі може стати в

пригоді у нових умовах існування незалежної держави. Вона дає поштовх для розуміння того, що відбувається нині навколо України, природи російської агресивної політики і діяльності її спецслужб. І це ще один аргумент на підтвердження того, наскільки важливо знати й розуміти історію, вчитися на минулих помилках.

Нова книжка розкриває завісу невідомого і стосовно інших подій нашої історії. Адже розповіді ґрунтуються на розсекречених документах з архівів Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, матеріалах вітчизняних та закордонних архівів, і це надає їм особливої ваги й переконаності. Зокрема у третьому тому понад півсотні посилань лише на галузевий державний архів СЗР України. Це ті документи, які вперше вводяться у науковий обіг.

У книжці багато цікавої і пізнавальної інформації й про таке:

— Яку анкету для розвідників розробили у військовій спецслужбі УНР, щоб отримувати відомості про голод в Україні?

— Чи був у товаристві колишніх воїнів УНР у Стамбулі агент НКВС?

— У яку гру з НКВС грав унерівський розвідник Василь Недайкаша?

— Які загадки залишив по собі перший керівник унерівської спецслужби в екзилі Микола Чеботарів?

— Що сталося з архівом Симона Петлюри після його смерті?

Пошуки відповідей на ці та інші запитання дадуть змогу пролити світло на різні аспекти багатогранної, заплутаної і драматичної діяльності представників національних спецслужб української еміграції — Івана Литвиненка, Василя Недайкаші, Якова Водяного, Василя Філоновича, Якова Гальчевського, Гната Порохівського, Петра Філоненка... Важливо, що завіса таємності над багатьма маловідомими фактами та подіями відкривається мовою документів та свідчень безпосередніх учасників подій. І це надає оповіді додаткової переконливості.

А ще дуже важливо, що з виходом цього п'ятитомного видання під егідою Національної академії наук України, Інституту історії України та Національної академії Служби безпеки України буде на науковому рівні і на джерельній базі вперше так всебічно і ґрунтовно виписана історія вітчизняних спецслужб на теренах нашої держави за часів далекої Княжої доби, Козацької республіки XVII століття, Української революції 1917–1921 років, Державного Центру УНР у екзилі, діяльність розвідки і контррозвідки УВО, ОУН і УПА та функціонування національних спецслужб за часів новітньої історії України. Період діяльності радянських спецслужб на території України винесено за рамки цього дослідження, йому буде присвячено окреме видання, і це цілком логічно.

Михайло ЧОРНОПИСКИЙ,
кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

Злочин заблокованих окупантів у селі Ремель на Волині

Таких злочинів в Україні під час Другої світової війни — тисячі. Про один із них читаємо у збірнику “Ремель. Урок історії” (Львів: “Апріорі”, 2018. — 168 с.), виданому до 75-ліття трагедії. Його упорядкував і підготував тексти Роман Горак, а ініціював народний артист України Святослав Максимчук — один із тих, хто пережив трагедію рідного села, розстріляного і спаленого німецькими окупантами за допомогою польських колаборантів-шуцманів. Цей злочин есеївці вчинили на світанку 17 березня 1943 р. Вони оточили село щільним кільцем, а на розправу запустили поляків-поліцаїв, які пішли до них на службу, коли українська допоміжна поліція зі зброєю ор-

його немилосердно катували. Особливим об’єктом тортур були полонені й інтерновані українці. У Перемишлі у липні 1919 р. “перед полуднем о годині 10-ій вигнали їх нагаями з келій, казали їм скакати, повзати на череві і то ще — для наруги! — в супроводі співу українських народних пісень. Хто цього робити не хотів або не міг, того били нагаями” — матеріялів такого “шляхетного” дикунства уряд ЗУНР подав світові у двох “Кривавих книгах”: “Кривава книга. Частина I. Матеріяли до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918/1919 року. — Відень, 1919”; “Кривава книга. Частина II. Українська Галичина під окупацією Польщі в

Звісно, напоєні такою шовіністичною отрутою українцями-нависництва польські шуцмани були набагато жорстокіші, ніж далекі німецькі заїди. У ту “чорну середу” ремельці не сподівалися такої жакливої розправи — думали, що то лови рабів до Німеччини. Жажіття смерті їм відкрилося, коли душогиби “заходили в кожену хату і розстрілювали на місці або виводили надвір, заводили у хлів чи сарай і вбивали там. Тих, хто намагався втекти, — розстрілювали на місці. Стріляли, грабували, палили. Карателі не щадили нікого: ні старих, ні хворих, ні жінок, ні дітей. Одна за одною спалахували домівки. Вогонь безжалюбно пожирав сухі дерев’яні стіни. Несамовито ревля худоба. Всюди був ідкий дим. Село пала-ло свічкою.

Карателі не пошкодували і школярів. Їх усіх загнали в дерев’яний хлів, який підпалили. Звідти було чути дитячий крик та писк. В останні хвилини свого життя вони гукали своїх батьків: “Моя мамочко!”, “Мій таточку!” (с. 45). У зраї шуцманів були і напоєні імперською ідеологією великодержавництва московські українцонависники — власовці. Школярів живцем спалили, а проте директора школи Леоніда Вечора не тільки відпустили, а ще й дали охорону, щоб безпечно вивести із села, бо він був поляк, продемонструвавши цим самим, що акція була спрямована саме на знищення українців. Вбивали немовлята на руках матері. 15-річна Ульяна Трофимчук, матір якої убили над коліскою, коли годувала дитину, з простреленим обличчям, простоволоса, окривалена, вирвалася з хати постріляної родини, побігла селом і дала знати людям, що розстрілюють усіх поголовно, і цим самим врятувала багатьох людей, які почали тікати і ховатися де тільки можна. Але “на підвищеннях сиділи кулеметники і стріляли у людей, які втікали, — пише І. Кравчук. — На лузі лежало багато вбитих ремельців, а ті, яким вдалося перебігти луг і які хотіли втекти у сусіднє село, провалювалися під кригу на Горині” (с. 46).

У цій ситуації важко говорити про милосердя, але виявляється, що у місцевого шуцмана-поляка озвірілість не мала меж. До обіду тої чорної середи Ремель догоряв, а карателі поїхали на обід до польської колонії Осада Креховецька (нині Новоукраїнка). Та наприкінці дня шуцмани з німецькими

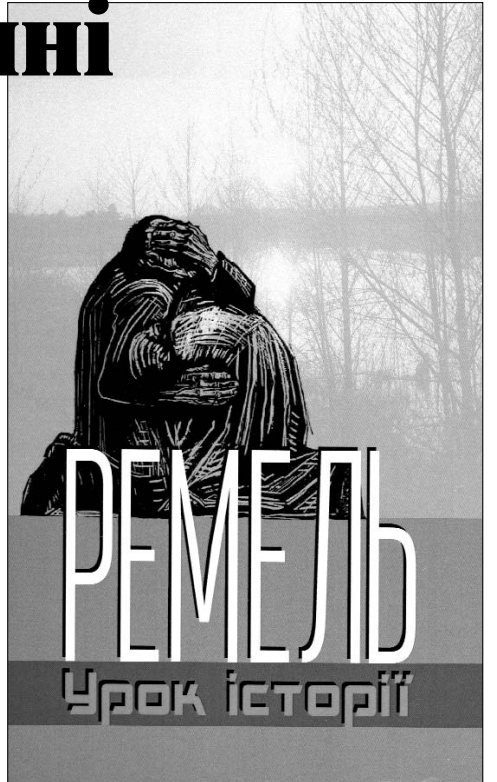
офіцерами робили тоді у селі перекур, і раптом почувши дитячий плач, “вони знайшли схованку і почали стріляти. З людей зробили криваве місиво. Загинуло у цій схованці 19 людей, залишилися живими дев’ятеро, з них четверо поранили. У сутінках ті, хто залишилися живими, по трупах вибиралися з того пекла” (с. 50).

Село було знищене до тла. З більш як 500 мешканців тоді вратувалося 73 особи. Як пише авторка нарису, “вбивці були впевнені, що стерли з лиця землі ще одне село і що воно ніколи не підніметься з попелу. Пізніше за розпорядженням “крейсляндвірта” село Ремель було викреслене зі списків населених пунктів” (с. 51). “Карателі знали, що не всіх знищили того дня, — пише Ірина Кравчук, — тому жителям сусідніх сіл оголосили, що за переховування ремельців чекає смертна кара, а за те, що їх видадуть, — винагорода. Але не знайшлося з-поміж земляків нікого, хто пішов би проти совісті і видав мучеників. Через декілька днів люди із сусідніх сіл, зокрема з Козлина, викопали в центрі села братську могилу. Решту поховали на дворах та городах убитих” (с. 52).

Серед тих ремельців, яким пощастило залишитися живими, була і родина нині відомого народного артиста України Святослава Максимчука, що у той страшний день заховалася у відкритому погребі, до якого карателі, очевидно, вважали вже без потреби заглядати. Про це він розповів у спогадах, що були надруковані у “Слові “Просвіти” (№№ 10, 11 за 2018 р.).

Убивці ремельців проявили себе ще й грабіжниками-мародерами. Вони в день розправи зібрали мешканців сусідньої Олександрії, щоб ті забрали для них із Ремля худобу, свині, гуси, кури, зерно і все інше, що не змогли прихопити під час самої акції.

Серед спогадів очевидців про жажіття вбивств вражає своїм цинізмом поведінки карателів епізод, про який розповіла Надія Павлюк. Її бабуся під час акції виїхала з хати з тістом на руках, бо саме тоді пекла хліб. Убивці наказали їй пекти хліб.

Коли “баба Палажка винесла раз два боханці хліба і потім другий раз ще два гарячі боханці, а за третім разом тільки єдненького і сказала: “Нема, паночки, більше”, їй наказали іти до хати. “Баба Палажка тільки вступила на поріг, як у спину їй вистрелили і вона впала головою у сні” (с. 87).

У збірнику “Ремель. Урок історії” багата яскравим фактажем розповідь “Живі спогади” Надії Павлюк (Семенюк), однієї з тих чотирьох, які дожили до теперішнього часу, записана у формі інтерв’ю із Святославом Максимчуком на кінокамеру заслуженим працівником культури України Бориславом Рибакком. Характерно: врятувавшись з Господньої ласки з вогню гітлерівсько-польських карателів, цій жінці, як і тисячам інших, довелося пережити і московсько-більшовицькі катівні, “де пальці між двері запихали ... і по-всякому мене катували” (с. 99). Її 6 лютого 1946 р. арештували “за зміну Родині” і з номером “У 142” волочили по таворах Мордовії, Воркути, Сибіром і тундрою до 1954 року. На тих каторжних шляхах мільйони людей гинули у ярмі московських окупантів-душогибів, але з Господньої ласки цій українській жінці пощастило вижити у тому пеклі.

У названому збірнику поміщено поіменний список із прізвищами, іменами і по батькові всіх, які 17 березня 1943 р. були розстріляні й спалені у вогні. Поміщено там і поезії-посвяти загиблим у жакливому злочині окупантів — Степана Бабія, Ольги Яворської, цикл поезій Роберта Третьякова, яскраві спогади дитинства Святослава Максимчука, нарис Якіма Горак “Артист родом з Ремеля” та посвята Миттеві Роберта Третьякова “Аплодуйте акторам!”

Доля Ремеля — справді промовистий і багатосжний урок трагічної історії, який мав би отямити нині маргіналів імперської шовіністичної антиукраїнської ідеології у Польщі, Москві чи Угорщині, які ганблять суспільність своїх країн перед світом, роблять виклик цивілізованому співжиттю народів у XXI столітті.

Очевидці трагедії. 17 березня 2003 р.

ганізовано пішла воювати з окупантами до лав УПА.

Як пише дослідниця історії свого рідного села Ірина Кравчук у нарисі “Трагедія села Ремель”, у цьому українському селі під час польської окупації була польська школа і в ній учителювали учитель-українофоби, їх наставляли такі ж шкільні інспектори. “Вони запитували дітей, хто вони, який їхній знак і на якій землі вони живуть. Учні з першого класу повинні були відповідати, що вони малі поляки, знак їхній — орел білий, а живуть вони на польській землі. Вчителі примушували школярів говорити польською мовою та називати рідну українську землю польською” (с.43). У родинах насланих польських колоністів ще дошкільнят привчали називати українців “свинями”.

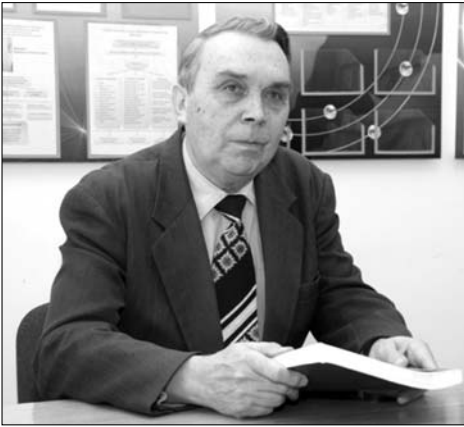
Сотні років польські загарбники прагнули викоринити українців із рідної землі, сотні років марили нею створити “велику Польщу” — від Чорного до Балтійського моря. Їхній хижачий апетит особливо загостився, коли 1920 року за допомогою західних союзників вони поборили ЗУНР, коли кличем “горе переможеним” запалили польську суспільність до сатанинської розправи над усім українським. Забороняли українські установи, організації, заклади, закривали школи, бібліотеки, палили українські книжки, забороняли парцельовану землю дідичів продавати українським селянам, заклали польські колонії з насланих переселенців... Кожен восьмий українець був арештований, де

рр. 1919—1920 — Відень, 1921”. Ці книги в одному блоці стереотипно перевидав Ярослав Радевич-Винницький (Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 1994. — 280 с.).

Упорядник названого перевидання Ярослав Радевич-Винницький у передмові “Чи стане минуле історією?” запитує: “Звідки та відсутність шляхетності, та брутальність, садистська жорстокість, грабіжницький цинізм, опис яких складає основну частину змісту “Кривавої книги”?” (с. 9). І дає чітку відповідь — це помста за шість безуспішних століть “зусиль зробити цю чужу землю своєю”, це “приступ люті хижака, який не в силі подолати своєї жертви” (там само). Автор передмови спостеріг ще одну особливість дикої хижости загарбників, яких українцям доводиться порівнювати. Як відомо, угорські у 1939 р. з не меншою дикістю розправлялися з героїчними оборонцями Карпатської України, московсько-більшовицькі — з повсталою УНР, ОУН-УПА. Катівські методи у всіх подібні, але “поляки, на відміну від німецьких фашистів і сталінських посіпак, не лише дозволяли, а й стимулювали масові знущання цивільного польського населення над полоненими, інтернованими й арештованими українцями. Виховувався інстинкт українцонависництва, а заодно почуття солідарності всіх поляків у ставленні до українців” (с. 10—11). Нині цю методу культивують московські фашисти...

На цьому місці була школа

Василь ЦИМБАЛЮК, заслужений вчитель України, кандидат педагогічних наук, член Національної спілки журналістів України, учитель української мови і літератури Сквирського ліцею Київської області, м. Сквиря

Мені пощастило навчатися у Київському університеті ім. Т. Шевченка в той час, коли починалася “хрущовська відлига” (1955—1960 рр.). Відкрилися архівні матеріали, почали видавати твори репресованих письменників, у вишах більш правдиво вивчали літературу. Саме тоді у суспільстві почалася нова хвиля відродження, народжувалося “шістдесятництво”. Повіяв вітер свободи. В літературі з’явилися сміливі твори високого громадянського звучання (збірка Д. Павличка “Правда кличе”, вірш М. Рильського “Рідна мова”). Хоча збірку Павличка одразу зняли з продажу, ми, студенти, її мали. Запам’ятали знаменитий афоризм із вірша “Коли помер кривавий Торквемада...”: “Що здох тиран, але стоїть тюрма!”. А про М. Рильського розповідали, як він на IV з’їзді письменників України прочитав свої крамольні слова про українську мову і йому стоячи п’ять хвилин аплодував весь зал. Бо це було дуже актуально на той час:

*Хотіли вирвати язик,
Хотіли ноги поламати,
Топтали під шалений крик,
В’язнили, кидали за ґрати,
Зробить калікою з калік
Тебе хотіли, рідна мати.*

Ці поети задавали тон у літературі і впливали своєю творчістю на молодих письменників.

З’явилася плеяда молодих поетів, які згодом стануть гордістю нашої літератури. І більшість із них формувалася у стінах Київського університету ім. Т. Шевченка, де працювала літературна студія ім. Василя Чумака, якою керував наш декан, прекрасний літератор, великий патріот Арсен Ішук, який викладав курс сучасної української літератури.

А формували і плекали цей цвіт нашої літератури незабутні викладачі, які були улюбленими студентів. На лекції В’ячеслава Кудіна з естетики сходилися студенти з інших факультетів, а викладач української мови Ілля Корнійович Кучеренко на заняттях гуртка розповідав про такі свої дослідження з таємниць рідної мови, про які не вчитаєш у жодних статтях і книгах. Він був дуже простим у стосунках зі студентами, не ставив себе вищим від них, тому вони до нього навіть ходили колядувати, а це тоді було майже заборонено. Арсен Ішук, що не уник переслідувань у роки тоталітарного режиму, пережив усі складнощі українського літературного процесу, на лекціях розповідав про такі речі, які ніде не почуєш. Запам’яталися чотири рядки з поезії Володимира Сосюри 20-х років, написаних у роки непу, в яких передається сприймання дійсності людьми того періоду в нашій історії, коли у суспільному житті знову відроджувались капіталістичні елементи, і це викликало нерозуміння навіть у інтелігенції. Цих рядків ви не знайдете в жодній збірці поета, а Арсен Олексійович нам їх цитував:

*Я не знаю, хто кого морочить,
А я б в руки пістолета брав
І стріляв би в кожні жирні очі,
В кожну шляпу і манто стріляв.*

І таких викладачів, які формували національну свідомість підрастаючого поко-

Нев’янучий цвіт

ління, тоді в університеті було чимало. Тому і виховалась молода поросль, яка сміливо заявляла себе в літературі в кінці 50-х — на початку 60-х років.

І одним із першим серед них був Іван Драч, який на початку 60-х років видав свою поему “Ніж у сонці”. Це був вибух у поезії, бо сміливо писалося не лише про нашу грішну Землю, а й про Космос, ставились актуальні проблеми сучасності про виживання людства на Землі.

А серед студентства поширювалися рукописні вірші Василя Симоненка, який навчався на факультеті журналістики. Запам’ятався його сміливий вірш “Де зараз ви, кати мого народу?..” Писав він не в такому громовому стилі, як Іван Драч, а дуже просто, по-шевченківськи, але його патріотичне слово западало в душу, змушувало задумуватись над історією України, яка була відібрана у нас: “Гуркочи у долю мою, світе, хвилями прадавнього Дніпра”; “Україно, доки жити буду, доти відкриватиму тебе” тощо. Це було щось нове у поезії, такі вірші раніше заборонялися.

Зароджувалася серед шістдесятництва і так звана “тиха лірика” — оригінальне її крило, яскравим представником якої були поети Володимир Підпалий, Василь Діденко, Петро Засенко, Станіслав Зінчук та ін.

Особливо дружні стосунки у мене склалися з Володею Підпалим, адже він знайшов подругу свого життя Нілу Андріївну Момотенко у моїй “зеленокудрій” Сквирі. А я вчився з Нілою в одній школі. Зустрічалися з Володею не лише в університеті, а й у Сквирі, де я почав вчителювати.

Пам’ятаю, як Володя приходив до нас в університетський гуртожиток на Освітї, 4, не раз ночував тут, бо жив у другому гуртожитку. Він не міг без поезії, яка цвіла в його серці. Міг устати серед ночі й при місяці складати вірш, а вранці хвалитися нам своїми поетичними знахідками. Він радів, як дитина, коли вдавалося знайти потрібне слово, яке зворушувало людську душу. У нього було щось дитяче, ота безпосередність і щире захоплення, тонке відчуття краси слова, без чого не буває справжнього поета. Тому писав:

*Коли я умру, замість мене
залишаться квіти,
І степи України, й висока вода
на Дніпрі...*

Одразу після нашого з Любою весілля у Сквирі Володя відвідав мене з Нілою. Приніс свою нову збірку “Повесіння” (1964). А іншу збірку “Вишневій світ” дуже оригінально підписав: “Василькові Цимбалюкові (майже в риму) — з любов’ю автор”. І тут без поетичної рими він не зміг обійтися. А поетичний образ “вишневій світ” із цієї збірки (“Подивись на мене, моя любове, вишневими очима”) — це не лише образ його коханої, ліричної героїні з чудовими вишневими очима з “зеленокудрій” Сквирі, а й вишневій світ усієї України з її чарівною природою, світ дитинства, рідної землі, куди поривався завжди своїм неспокоїним серцем поет зі столиці. І той вишневій світ кличе нас завжди у далеку і заманливу “до-

Василь Цимбалюк і Володимир Дроб’язко

рогу — за ластівками”, вказану нам Володею Підпалим.

Під впливом такої поетичної атмосфери, почав і я складати перші вірші. А тоді була якась епоха поетична у нашому суспільстві, про що дуже образно висловилося молода тоді поетеса Ліна Костенко: “Ще не було епохи для поетів, але були поети для епох”. Збиралась величезна маса людей (навіть на стадіонах), коли виступали поети. Мої перші вірші (цілий зошит) потрапили якось у руки молодого талановитого поета Василя Діденка, який починав свою творчість і вже видав першу збірку “Зацвітай, калино” (1957). Люб’язно підписав її мені: “Другові моему Василю Цимбалюкові з найкращими побажаннями. Василь Діденко. Київ, 26 жовтня 1957 року”. У Василя Діденка теж були не голосисті, а камерні вірші, але глибоко патріотичні, мелодійні, недаремно пісня на його слова “На долині туман” завоювала велику популярність в народі. Можна навести рядки хоча б із вірша “Щастя”, яким відкривалася збірка:

*З калиновим цвітом над срібним
потоким*

*Цілюються ніжно веселі вітри.
Ходи, моє щастя, ходи, синьооке,
Де гнуться тополі й шумлять явори.*

Відразу відчувається глибокий національний колорит поезії з яскравими поетичними образами, які відображають чарівне українське довкілля. Про Василя в університеті казали: “Гібрид Єсеніна і Блока, й Сосюри незаконний син”. Адже його лірика дуже схожа на твори згаданих поетів.

Так-от у руки Василя Діденка потрапили мої перші вірші. Уважно переглянув усі (цілий зошит), поправив, порадив працювати над словом. Цей зошит у мене зберігається досі як реліквія. Запам’яталось його одне виправлення. У вірші про Київ була така фраза: “Хай спів мій несеться у неба блакить”. А Василь дав зауваження і записав: “курка несеться” (він був жартівником). Таким же жартівником був і відомий поет-шістдесятник Микола Сом, з яким я був знайомий ще з університету (він навчався на факультеті журналістики). Приїздив до мене у школу в Сквирі, коли я вже вчителював. Свою збірку “Б’ю чолом” (1978) теж підписав гумористично: “Василеві Івановичу Цимбалюку — б’ю чолом! Микола Сом” (теж у риму і з жартом).

Взагалі книга з автографом — це дорожча реліквія. Їх у мене багато від шістдесятників. Ось ще один автограф від мого кращого друга студентських років Володи

Студенти Київського університету імені Тараса Шевченка 50-х років ХХ століття: зліва направо Володимир Підпалий (другий), Василь Кравченко (третій), Володимир Дроб’язко (четвертий), Василь Цимбалюк (п’ятий), Віктор Коваленко (шостий)

Дроб'язка, який теж, як і я, пробував віршувати в університеті, згодом став кандидатом філологічних наук. 1959 року вийшла збірка Павла Тичини "До молоді мій чистий голос", яку подарував мені Володя з автографом: "Будь завжди молодим і ніколи не втрачай почуття "чистого голосу" поезії!". Я залишився вірним цим словам. Крім того, що, коли прийде натхнення, пишу поезії, ще й для шкільних спецкурсів видав у Тернополі дві книжки для учнів і вчителів "У світі поетичного слова" (2011) та "Чарівний світ поезії" (2014). А ось ще кілька автографів шістдесятників: "Дорогому побратимові Василеві Цимбалюку з глибокою пошаною за Твою подвижницьку працю на просвітнянській ниві. 18.05.2001 р. Станіслав Зінчук" (збірка поезій "Закон вірності", 1984); "Василеві Івановичу Цимбалюку, пам'ятаючи наші давні добрі зустрічі. Дмитро Чередниченко. 29.03.2001 р." (Збірка поезій "Наші стежки додому", 2000 р.); "Вельмишановному Василеві Івановичу Цимбалюку від серця. Іван Драч. 12.03. 2010 р." (збірка поезій "Лист до калини", 1994).

Не можна не згадати добрим словом ще одного сподвижника-шістдесятника, з яким довелося спілкуватися, учитися в університеті, а потім учителювати на Сквирщині в Київській області. Це Микола Федосійович Кагарлицький. Від нього теж залишилися книги з автографами. Ось, наприклад, автограф до книги "Оксана Петрусенко", яка вийшла 1973 року: "Дорогому Василеві віддаю свою скромну працю на суд. М. Кагарлицький. 18.04.1973 р.". Ми з ним на початку 60-х років провели в районі першу літературну олімпіаду (він тоді працював у селі Кривошійці на Сквирщині). Це було справжнє літературно-мистецьке свято і саме завдяки Миколі, адже він був палким любителем мистецтва, глибоко розбирався в живописі, музиці. Тому на літературну олімпіаду ввели, крім літературної, ще й музичну та образотворчу вікторини. В аудиторії, де проходила олімпіада, лунали музичні твори відомих композиторів, демонстрували художні полотна з живопису, лунали слово декламаторів, які читали улюблені поезії, а поети-початківці вправлялися у написанні віршів, пейзажних етюдів. Микола був здатний на дивовижні й незвичні речі. Одного разу на огляді художньої самодіяльності, щоб захистити честь педагогічного колективу, вийшов і заспівав класичну річ — арію Дон Жуана з опери. А про музичні вечори, які він почав організовувати для односельців у Кривошійцях, довго зберігалась жартівлива оповідь про вечір, присвячений знаменитій, але маловідомій тоді на селі українській співачці Оксані Петрусенко. На вечір у сільський клуб запрошувало людей гарно оформлене оголошення: "Співає Оксана Петрусенко. Лекцію читає Микола Кагарлицький". Усі зібралися у клубі. Прийшов Микола. А люди питають: "А де ж Оксана Петрусенко?" (вона померла 1940 року). А в нього було повно грамплатівок із записом голосу Оксани Петрусенко, які він використав у лекції. Отака ще на той час була обізнаність людей із нашим мистецтвом. І Микола по-справжньому намагався підняти культурний рівень односельців, і це йому вдалося.

Та такий рідкісний і талановитий учитель довго не міг бути в селі. Скоро приїхали на Сквирщину письменники, побували у Кривошійцях, де колись учителював батько Василя Кучера Степан. Тоді обговорювався новий роман Василя Кучера "Голод". І цей письменник, наш земляк, який був фундатором першої на Сквирщині районної газети далекого 1930 року "Коллективне село", висловив думку, що з цього вчителя можна писати книги, і запропонував його забрати у Київ у видавництво "Дніпро", що й було зроблено. Микола там виріс, дуже багато за своє життя зробив для української культури, видавши до десятка книг про українських митців.

Отакі були шістдесятники, з якими мені довелося зустрітись в житті. Їхні твори тепер ми вивчаємо в школі. А пам'ять про них залишилась в наших серцях нетлінною.

Думки Божого дерева

Розмисли про поетичну книжку Ірини Калинець «Шлюб із полином»*

Богдан ДЯЧИШИН,
лауреат премії імені Івана Огієнка, м. Львів

Слова відточуєм, як леза...
Ірина Калинець

...змахнула Україна
з ока потаємну
сльозинку
Ігор Калинець

Ірина Калинець... Її слово з нами — як зорі на небі. "Боже, На возник до хати злетілися зорі" (с. 12). Злетілися, вони поруч, у наших серцях, в комірках нашої пам'яті — неможливо забути, стерти з нашого щодення чисте, щире, слово рідної мови: "не лети, метелику" (с. 13).

"Шлюб із полином" — глибинне осмислення сутності слова, його дієвості, первовічності вагомості рідної мови, життя в тогочасній системі речей поза логікою Божого й людського буття: "Перенести тягар на отерплого відчай... / Своєю дорогою самотності / до ласки мовчання"... (с. 186). Полин

гіркий, полин лікувальний, боже дерево, або чорнобильник, євшан (степовий запашний полин)... Багата Україна лікувальними травами, митцями слова, які словом і лікують, і воюють — на сторожі народу в минулому й сьогодні вони поставили Слово і життя своє поклали на кін боротьби, щоб запанувала "В своїй хаті своя й правда". А що ж приховане за цим звідомленням:

І засурмив третій Ангол, і велика зоря спала з неба, палаючи, як смолокип. І спала вона на третину річок та на водні джерела.

А їмення зорі тій Полин. І стала третина води, як полин, і багато з людей повмирали з води, бо зіграла вона...

Об'явлення Івана Богослова 8:10—11
Думки полину нашої Ірини — Боже де-

рево, що плодоносить правдою і тільки правдою, бо правдою має думати й жити людина. "На початку було Слово і Слово в Бога було..." Й те Слово, що було в зачині, освятило зернинку слова рідної мови, яка щоразу зростає в новому світі українськості правдою, бо слово рідної мови володіє нами, народом, об'єднуючи його в непереможний, міцно стиснутий п'ястук, від якого залежить загальна доля... Слово рідної мови, думки гіркою і лікувального полину Ірини Калинець по сей день живлять джерельною водою наші уми, зігривають наші серця вірою в непереможний поступ українського народу: "Калиновим мостом ночі / переїхав білий кін" (с. 179), бо ще Олександр Потебня стверджував, "що визначальну роль у мисленні відіграє слово, мова" (І. С. Захара, "Українська філософія").

Вікторія Садова стверджує, що світло поезії Ірини Калинець осяває нам дорогу, забуленим у темряві. Так воно і є. Темрява пожерла наші серця і душі, затмила незрячому світові крихтинки розуму, й Україна залишилася сам на сам у боротьбі зі злом:

Оце єднання в слові та у крові,
оце єднання дай нам днесь!
Не просим, Боже, вічної любові,
але єднання, що сильніш над смерть... (с. 136).

Єднання... В єднанні — наша сила, і слово рідної мови об'єднує народ: "Для Потебні було очевидним, що чуття і свідомість народної єдності є не тільки результат спілкування думки, воно можливе при єдності мови й наявності національної ідеї" (І. С. Захара, "Українська філософія").

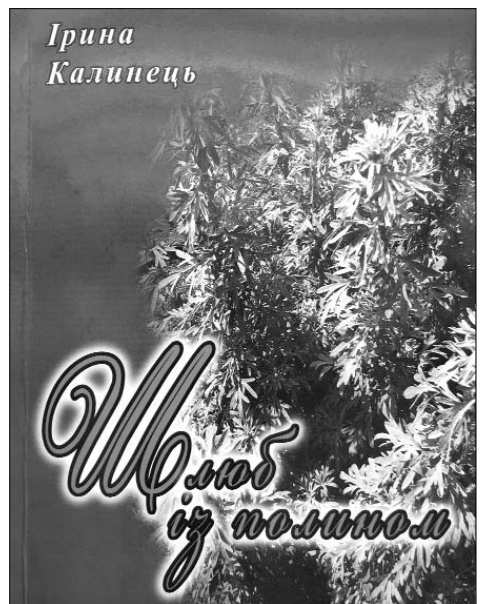
Є в історії людства моменти, коли й мудрість не допомагає, коли навколишній світ не здатний мислити і його дії пульсують або вибухають поза логікою буття — переважна більшість політиків, громадян послуговуються своїми мізками, щоб рахувати, а не думати: "із цілим світом на один, / із цілим світом на прю..." (с. 139).

Думки... Полинова самотність... У пам'яті ожила думка: "Усамітнюються лише сильні; інші ж — привалені самотою" (Багдан Смоляк, "Альпінарії"). Сильно сказано, думано-передумано; тяжко жити й боротися з такими думками в розмислах про тих, хто поклав своє життя на вівтар боротьби за нашу свободу. Сильні самотні, вони ж бо — у шлюбі з самотністю, з полином:

О самотності убога, лжкою вічність заржавіла,
стало сліпо, як отрута, в затуманених очах...

Не весілля, а свавілля. Розпочато ночі тризну.
Сльозю міняється на перли: о моя убога доле! (с. 170).

Думки поезії Ірини Калинець омить сльозною боротьбою: "Ще сльоза, як стріла" (с. 187). Піднявши руки до Бога, в безмежнім морі Всесвіту усвідомлюєш, що "На цій землі нема тобі доріг. / І храму для молитви теж немає" (с. 26), бо "життя моє, / в якій му я / сльоза лиш!" (с. 27). Сонце ж світить,

споглядає на люд планети Земля, освячує дороги життя, та ми з жахом усвідомлюємо, що в земному світі наші дороги — це щоденна важка боротьба, "І лиш сльози маленьке сонце світить" (с. 26). Сльозою ж людина звільняється від тягарів щодення, які не в силі поборотися, не в змозі щось змінити: "думками навспак / заховаюсь / у кулю голубої сльози / що підвішена / на промені / Сонця..." (с. 84—85). Пригадалися думки з листа Овідія до дружини: "Біди оплакуй мої: і в сльозах є якась насолода. Сльозами й повнитися вкрай, сльозами й виводиться біль". Сльозною боротьби, силою слова боролася поетка за волю для прийдешніх поколінь — "... але слово / наче стрілу випускай його влучно" (с. 71):

Слово — безсмертне. Слово — у крові.
Пісню схлипне. Тугою встане.

Слово ніколи не буде останнім (с. 128).
Вона перемогла, всіх перемогла, і зоря її горить непереможно у вічності — дерево слова, дерево життя плодоносить запашним полином степів, нивою життя:

Нема в минуле нам повернень,
але майбутнє освяти
буянням пісні, слеском слова
в євшанім запаку степів! (с. 163).

Вічність волі, праці, пісні, слова рідної мови, "святої волі чистий звук! /.../ мої апостоли полів... / Замість плугів, замість щипів / підняли слово..." (с. 163) — слово правди, вічності людини, України...

Омите любов'ю, сльозою пам'яті, слово житиме вічно, бо правдива вічність дарована Людині, яка життя своє положила на вівтар боротьби за сльозу слова волі:

Я на день воскресіння прийду.
Я ж бо дня того, Боже, чекаю,
бо пекельний вогонь не здолає
зжертї людську всевічну сльозу... (с. 150).

Р. С. Світлій пам'яті Ірини Калинець (31 липня 2012 р.), яка живе в наших серцях, поки ми пам'ятаємо про неї, читаємо її твори, живе ділами, ідеями, що їх вона залишила прийдешнім поколінням.

* Ірина Калинець. Шлюб із полином: поезія. — Львів: "Сполом", 2012. — 232 с. Повне зібрання творів у 8-ми томах. Том 1.

Середньотехніки-українці

Сергій ПЛЕМА,
Ростов-на-Дону
Фото автора

Сьогодні нікому й на думку не спаде, що цей старовинний будинок у Ростові-на-Дону має якийсь стосунок до української історії.

За понад сто років свого існування будівля на Красноармійській (у давнину Скобелевській) вулиці зовні не змінилася. Нині тут розташовано коледж радіоелектроніки. А на початку ХХ століття це було середньотехнічне училище, де готували техніків-механіків та хіміків.

Сюди приїздили навчатися і з-поза меж Донської області. 1904 року шістнадцятилітнім юнаком приїхав з Кубані Василь Іванис (1888—1974), майбутній голова уряду Кубанського Краю, а згодом діяч української громади в Канаді.

У першій книзі своїх споминів "Стежками життя" він докладно розповів про події в Ростові під час російської революції 1905—1907 років, про участь у них учнів--

середньотехніків (і свою особисту), але... і словом не згадав про український рух у своєму навчальному закладі. Тож про існування в училищі учнівського українського гуртка ми довідемося з київської газети "Рада" тих часів.

1907 року часопис надрукував лист ростовських середньотехніків на підтримку вимоги київських студентів щодо заснування українських кафедр в університеті св. Володимира. «Бажаємо, щоб в школах та інших інституціях на Україні була заведена українська мова, — писали середньотехніки, — щоб більш не калічили нас, учнів і усіх українців, російською мовою, бо і наша рідна мова може бути громадянською мовою!» Цього відвертого і гострого листа підписало 63 учні!

Засноване середньотехніками "Товариство українців" пробувало влаштувати

ти власними силами українські вистави. Зокрема, як повідомила "Рада" 1908 року, воно поставило драму М. Кропивницького "Дай серцю волю, заведе в неволю".

А ще навесні того ж року учні переказали 20 карбованців пожертв на спорудження в Києві пам'ятника Тарасові Шевченку.

І цей український учнівський гурток був не єдиний у ті часи на Донщині.

Літопис України у скульптурах Бориса Довганя

Пам'ятники — великому поетові Василю Стусу на його малій батьківщині у Рахнівці на Вінниччині, українському генералові-патріоту Михайлу Драгомирову в Конотопі, розстріляним у комуністичні часи художникам біля Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури в Києві, великому гуманісту світу Папі Івану Павлу II у Києві на вулиці Тургенівській; меморіальні пам'ятники Ярославі Стецько, диригентові Віктору Іконнику; портрети філософа Григорія Сковороди, Лесі Українки, поета “розстріляного відродження” Миколи Зерова; серія прижиттєвих портретів шістдесятників — Григорія Кочура, Івана Світличного, Леоніда Грабовського, Генріха Дворка; скульптурні композиції “Поет і кат”, “Шмон” (або “Архіпелаг Гулаг”); меморіальні дошки-портрети видатних українців — художника Олександра Богомазова, шістдесятниці, художниці Алли Горської, філософа і просвітителя Михайла Драгоманова, автора тексту Гімну України Павла Чубинського.

Скульптор Борис Довгань біля своєї роботи “Моління Христа про Чашу”. Початок 2000-х рр.

Тут названо лише маленьку частину творів, народжених серцем і руками нашого великого митця — скульптора Бориса Довганя. Викликають захват виконані в мармурі композиції на філософсько-релігійні теми “Мадонна з дитям”, “Моління про чашу”, “Христос й Іуда”. В його майстерні чекають на встановлення пам'ятники молодому Гоголю, Генієві Слова Василю Стусу, інші роботи.

У 1999 році в Національному художньому музеї України з успіхом відбулася виставка творів Маєстро. Думки, враження і подяки, записані в книзі відгуків — то найвища оцінка творчості Бориса Довганя. Пропонуємо увазі читачів деякі з них.

“Богдану Плахотнюку найбільше сподобалася “Піраміда”. А старшому Плахотнюку — “Шмон (або “Архіпелаг Гулаг”). Нагадав мені

сотні шмонів по всіх тюрмах і слідчих ізоляторах. Митець тонко і тепло відобразив у своєму творі цю мерзотну процедуру. А загалом мистецтво великого художника Бориса Довганя “має в серці те, що не вмирає”, це — виразна українська національна ідея, втілена в чудових образах Миколи Зерова, Івана Світличного, Григорія Кочура, Василя Стуса, Миколи Гоголя в композиції “Миргород”. Микола Плахотнюк”.

“Вдячний творцеві — художникові Борису Довганю за одержану насолоду і хвилювання від зустрічі з багатьма його героями. Нових Вам, пане Борисе, творів і художніх вершин! Найщиріше — Євген Пронюк”.

“Виставка елегантна і насичена. Чавунний Василь Стус вражає. Г. Кочур, І. Світличний, Л. Грабовський, Г. Дворко створюють враження, що шістдесятники зійшлися тут на зустріч у своєму доброму

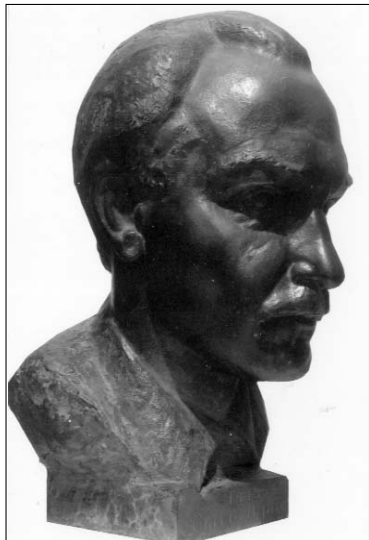
товаристві, а зібрав їх — живих і мертвих — один із них, Борис Довгань. Творчої йому наснаги сердечно бажає Надія Світлична”.

4 серпня Майстрові виповнюється 90 років. Чи не найкращою подякою художникові до ювілею було б встановлення у Києві пам'ятника Василю Стусу роботи Довганя, який дружив з Поетом, ліпив його за життя і давно вже створив модель пам'ятника Великому Сину України.

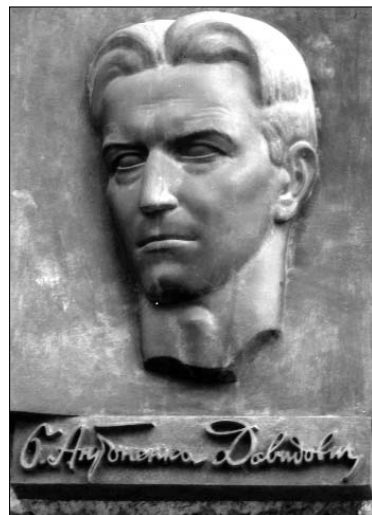
Редакція “СП” приєднує свій голос до голосів Ваших шанувальників, Борисе Степановичу! Здоров'я і многая літа Вам, шановний Майстре!

Відзначення 90-річчя від дня народження Бориса Довганя відбудеться 11 серпня у Музеї шістдесятництва. Початок о 16 годині.

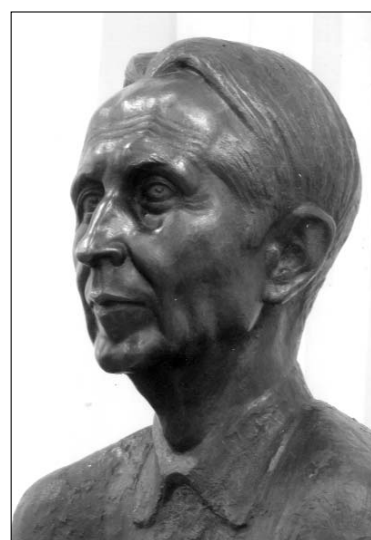
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото з архіву родини Довганів

Скульптурний портрет Івана Світличного, 1960-ті рр., Національний музей літератури України

Меморіальна дошка Борису Анто-ненку-Давидовичу на будинку письменників по вул. Богдана Хмельницького у м. Києві

Скульптурний портрет Григорія Кочура, Будинок-музей Г. Кочура в Ірпені

Пам'ятник Василю Стусу на його малій батьківщині — у селі Рахнівці, що на Вінниччині, біля школи

Фрагмент пам'ятника молодому Миколі Гоголю, встановлення якого планується біля Національного університету “Києво-Могилянська академія”

Меморіальний пам'ятник Ярославі Стецько на Байковому цвинтарі в Києві

Україна — Німеччина: культурна дипломатія

На території Національного музею історії України відбувся унікальний симфонічний концерт. Цей виступ став яскравим результатом плідної кооперації Федеративного молодіжного оркестру Німеччини (Bundesjugendorchester) та Молодіжного симфонічного оркестру України.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Український оркестр заснували 2017 року за ініціативи відомого диригента Оксани Лінів. А Bundesjugendorchester є найпрестижнішим молодіжним оркестром Німеччини, що вже протягом 50 років несе світові послання музичного мистецтва найвищої якості. Цей молодіжний оркестр вперше виступив в нашій країні.

Це вже четвертий концерт проекту “Відкрита музика міста”. Три попередніх відбулися в столичному парку ім. Тараса Шевченка.

— Організатори свята зробили неймовірне, вибравши для концерту символічне місце навпроти Національного музею історії України. Тут протягом минулих століть точилася боротьба за нашу свободу. Саме тут ми можемо усвідомити ціну свободи. Сьогодні у концерті беруть участь музиканти, які виростили в той час, коли в Європі вже не стало ні стін, ні кордонів. І я впевнена, що Україна вже зовсім скоро стане повноцінною частиною Європи, і нас також не розділятимуть ніякі стіни. Яскравим прикладом такого єднання стане сьогоднішній концерт, — наголосила віцепрем’єр-міністр України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Іванна Климпуш-Цинцадзе.

— Ласкаво просимо на вечір

класичної музики. Концерт є особливим тому, що це спільний концерт двох молодіжних оркестрів — німецького і українського. Є певні відмінності між цими двома колективами, оскільки Федеральний молодіжний оркестр Німеччини існує вже понад півстоліття, а Молодіжний симфонічний оркестр України з’явився зовсім нещодавно і отримав натхнення від німецького. Я дуже тішуся тим, що сьогодні ми можемо насолодитися спільним концертом, який став можливим за підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини та української сторони. Хочу подякувати перш за все Німецькій музичній раді. Вона взяла на себе відповідальність і за створення Молодіжного симфонічного оркестру України. Я впевнений, що у нього буде прекрасне майбутнє, — підкреслив Ернст Вольфганг Райхель, Надзвичайний і Повноважний посол ФРН в Україні.

— Дуже радий, що наше міністерство теж долучилося до цього заходу. Хочу запевнити, що ми й надалі будемо підтримувати такі важливі проекти. Сьогоднішній концерт європейської молоді відбувається на історичному місці, де колись був палац князя Володимира, який 1030 років тому привів Україну до великої європейської сім’ї. Цей концерт випромінюватиме надзвичайно потужну енергію, яка допоможе

нам жити, працювати і боротися за вільну Європу, за мир у нашому європейському домі, — зазначив директор Першого європейського департаменту МЗС України Василь Химинець.

— Ми всі раді поринути в світ музики, світ творчості. Музика — найкраща культурна дипломатія. Сьогоднішній концерт — нова яскрава сторінка в історії проекту “Відкрита музика міста”, — розповіла директор Департаменту культури КМДА Діана Попова.

— Я надзвичайно щаслива, бо здійснилася одна з моїх найзаповітніших мрій. Надзвичайно вдячна своїй команді, без неї в мене нічого б не вийшло. Ми все робили з любов’ю. На сцені 90 музикантів, всі вони дуже молоді. Цю справу ми робимо для наших дітей, для майбутнього України. У кожного є свої мрії. Не чекайте, поки вам допоможе держава, інші люди, самі починайте втілювати їх у життя. Це допоможе нам змінити світ, — заклала засновниця проекту “Відкрита музика міста” Марія Дідковська.

— Те, що два оркестри виступають на одній сцені — дійсно вражаюче. А почалося все з того, що я колись зовсім молодою мала можливість працювати у Молодіжному оркестрі Німеччини. Мене вразило настільки творчість об’єднує і створює нові мотивації для молодих людей в їхньому розвитку. І мені здалося, що потрібно щось подібне створити в Україні. Наші перші концерти відбулися минулого року. Спочатку виступали у Львові, потім у Києві, Бонні, Берліні. Вся європейська преса вибухнула статтями, документальними фільмами з прекрасними назвами про відродження української нації. Ми допомагаємо самореалізуватися талановитій молоді з усієї України. У нашому оркестрі — 70 музикантів з маленьких сіл і великих міст країни. Мені дуже хочеться дати їм крила для фантастичного польоту.

Запрошую всіх стати учасниками цього проекту. Знати про нього, відвідувати концерти, створити справжню культурну команду, якою ми зможемо пи-

шатися на цілий світ, — заклала засновниця Молодіжного симфонічного оркестру України Оксана Лінів.

Біля Національного музею історії України зібралось кілька тисяч шанувальників класичної музики. І людей не злякало те, що напередодні заходу в Києві вирувала злива. Кияни та гості столиці довго аплодували віртуозам з Німеччини та України, які виконали Увертюру соль-мінор Антона Брукнера; Вознесіння; Медитація для оркестру Олів’є Мессіана; Симфонію № 26; Ламентація; ре-мінор Йозефа Гайдна і Симфонію “Художник Маттіс” Пауля Гіндемітта.

А 24 серпня у Київському парку ім. Тараса Шевченка відбудеться 5-й концерт фестивалю “Відкрита музика міста”, що стане завершальним акордом музичного форуму в 2018 році. Концерт присвятять найбільшому державному святу країни. Даруватиме насолоду від спілкування з класичною музикою “Відкрита музика міста” і наступного року.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Андрія НАУМЕНКА

Вам за шістдесят і Ви закохані?

Кожна нова вистава Київської академічної майстерні театрального мистецтва “Сузір’я” — це запрошення глядачів до відвертого діалогу. Тут обирають до свого репертуару постановки, які стануть близькими багатьом шанувальникам театру. Саме такою є нова робота “Сузір’я” — вистава “Змішані почуття” за п’єсою Річарда Баєра.

ку цього твору і в перекладі українською мовою.

Напевне, існує декілька причин, аби подивитися виставу “Змішані почуття”.

Причина перша. Це лірична комедія про любов, яка навряд чи когось залишить байдужим, адже йдеться про любов у доволі зрілому віці. Проживши зі своїми обранцями по тридцять років і провівши їх в останню путь, Крістіна і Герман прагнуть навчитися продовжувати життя.

Причина друга. На сцені чудовий дует: заслужений артист України Сергій Бойко і Тетяна Бойко, які від початку і до кінця вистави тримають увагу глядачів і змушують їх на певний час забути про щоденні клопоти. Актори

тонко відчують ролі, Тетяна і Сергій — гармонійно доповнюють один одного.

Причина третя. Вишуканий гумор і психологізм. Кожен жарт відразу викликає доброзичливу реакцію глядацької публіки. Діалоги багатогранні, глибокі, відверті. І навіть паузи — звучать.

Причина четверта. Після фінальної завіси виникає бажання подивитися виставу ще.

У виставі, крім головних, є ще дві дійові особи — працівники транспортної компанії Ральф (заслужений артист України Ігор Щербак) і Чак (Владислав Дмитренко). Чотирьом акторам вдалося створити ансамбль, образи — життєві, а кожне вимовлене ними слово глядач сприймає з довірою.

Інколи режисери люблять поставити багатокрапки в кінці вистави, аби залишити глядачеві поле для роздумів. У спектаклі ж “Змішані почуття” кінцівку не важко вгадати з самого початку. Але від цього дійство, що відбувається на сцені, не стає менш цікавим, бо глядачі прагнуть, аби Крістіна та Герман врешті залишилися разом. Вистава створює море позитиву і гарний настрій.

Ювілейний вернісаж Катерини Романенчук

Оксана ЯСІНСЬКА

У Музеї писанкового розпису — філії Національного музею народно-мистецтва Гуцульщини та Покуття імені І. Кобрина, — відкрито виставку відомої майстрині, члена регіональної Спілки майстрів народного мистецтва “Журавка” Катерини Романенчук із с. Корнича Коломийського району.

На виставці майстриня представила близько ста власних творів: ансамблі жіночого вбрання (вишиті й ткані сорочки, запаски, опинки, крайки, ткані сукні), дитячі комплекти одягу, чоловічі сорочки, декоративно-ужиткові тканини, ткані сумки й прикраси з бісеру. Поряд з авторськими роботами демонструється й вбрання початку ХХ ст. та родинні світлинки.

Пані Катерина вишивала з дитинства — навчила мама, а от пристрасть до ткацтва з’явилась тридцять років тому, після знайомства з творчістю односельця й відомого на Коломийщині ткача Івана Антонюка.

Відтоді Катерина Іванівна активно працює у власній майстерні на ткацькому верстаті, використовуючи техніку ремізно-човникового ткацтва, та вишиває різними техніками, якими оволоділа досконало. Джерелом нат-

хнення для кожної з її робіт є традиційне вбрання й інтер’єрні тканини, притаманні для рідного села. Твори майстрині, що вирізняються її власним творчим баченням, вишуканим колоритом і високою технікою виконання, були представлені на багатьох виставках, зокрема в Коломиї (1990, 1991, 2007, 2013), Івано-Франківську (1989, 1997), Запоріжжі (1991), Києві (1995, 1996) та в німецькому Ліндларі (2010).

Виставка зібрала широке коло шанувальників творчості Катерини Романенчук. Із 70-літнім ювілеєм та відкриттям персональної виставки майстриню вітало генеральний директор Національного музею Ярослава Ткачук, від Коломийської єпархії УГКЦ — о. Захар Михасюта, настоятель Корницької церкви перенесення мощей св. Миколая о. Василь Коновалюк, голова регіональної Спілки майстрів народного мистецтва “Журавка” Ганна Вінтоняк, друзі-майстри Надія Никорович і Світлана Костюк, голова Коломийської “Просвіти” Василь Плаголюк та інші.

Яскравим доповненням мистецького свята стали пісні у виконанні ансамблю “Корничанка” під керівництвом Мирослава Губчука.

